

Burgerinitiatieven in Venlo: ervaringen en effecten op basis van negen cases

T.A de Boer en A.E. Buijs

WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

Burgerinitiatieven in Venlo: ervaringen en effecten op basis van negen cases

T.A de Boer en A.E. Buijs

Dit onderzoek is uitgevoerd door Wageningen Environmental Research in opdracht van de rekenkamer Venlo.

Wageningen Environmental Research
Wageningen, juni 2022

Gereviewd door:
Fransje Langers, Onderzoeker natuur en samenleving (WENR)

Akkoord voor publicatie:
Corine van As, teamleider Regionale Ontwikkeling en Ruimtegebruik

Rapport 3171
ISSN 1566-7197

De Boer, T.A. en A.E. Buijs, 2022. *Burgerinitiatieven in Venlo: ervaringen en effecten op basis van negen cases*. Wageningen, Wageningen Environmental Research, Rapport 3171. 42 blz.; 2 fig.; 0 tab.; 15 ref.

Burgerparticipatie en burgerbetrokkenheid vallen niet meer weg te denken in de huidige participatiesamenleving. Veranderende opvattingen over de rol van de overheid in de samenleving hebben geleid tot meer aandacht voor dergelijke initiatieven. De Rekenkamer Venlo wil graag weten welke burgerinitiatieven ongevraagd aan de gemeente zijn voorgelegd. Dit onderzoek heeft daarom als doel een proces- en effectanalyse uit te voeren naar grotere, ongevraagde burgerinitiatieven in Venlo. Het onderzoek laat zien dat er veel initiatieven zijn in Venlo, vooral voor groen en zorg. De ervaringen van veel initiatiefnemers zijn positief. Meestal weten mensen hoe ze binnen moeten komen bij de gemeente, maar een goed netwerk, ook met het gemeentelijk apparaat, blijkt hiervoor belangrijk te zijn. Als initiatieven eenmaal 'erkend' zijn als interessant voor de gemeente, aansluitend bij de doelen, wordt veel medewerking verleend. De meeste doelen van de succesvolle initiatieven passen goed in het gemeentelijk beleid rondom wonen, groen, zorg of leefbaarheid. De beoordeling of initiatieven passend zijn en een bijdrage kan worden verleend, wordt soms als ad hoc ervaren en overkoepelend beleid hierover ontbreekt. Continuïteit kan voor initiatieven een uitdaging zijn, omdat de meeste subsidies vooral startsubsidies zijn, die niet bedoeld zijn voor langjarige ondersteuning. De Rekenkamer Venlo zal op basis van dit rapport conclusies en aanbevelingen formuleren voor de gemeente Venlo.

Citizen participation and citizen involvement are indispensable in today's participatory society. Changing views on the role of government in society have led to more attention for such initiatives. The Venlo Court of Audit would like to know which citizens' initiatives have been submitted to the municipality without being asked. This research therefore aims to carry out a process and effect analysis into larger, unsolicited citizens' initiatives in Venlo. The research shows that there are many initiatives in Venlo, especially for urban greening and care. The experiences of many initiators are positive. Usually, people know how to connect to the municipality, but a good network, also with the municipal apparatus, appears to be important for this. Once initiatives are 'recognised' as interesting for the municipality a lot of cooperation is provided. Most of the goals of the successful initiatives fit in well with municipal policy on housing, greenery, care, or quality of life. The assessment of whether initiatives are appropriate and whether a contribution can be made is sometimes experienced as ad hoc, and there is no overarching policy on this. Continuity can be a challenge for initiatives because most subsidies are mainly start-up subsidies, which are not intended for long-term support. The Venlo Court of Audit will formulate conclusions and recommendations for the Venlo municipality based on this report.

Trefwoorden: Venlo, burgerinitiatieven, gemeente, proces, effecten, groen, zorg, wonen

Dit rapport is gratis te downloaden van <https://doi.org/10.18174/571502> of op www.wur.nl/environmental-research (ga naar 'Wageningen Environmental Research' in de grijze balk onderaan). Wageningen Environmental Research verstrekt *geen* gedrukte exemplaren van rapporten.

© 2022 Wageningen Environmental Research (instituut binnen de rechtspersoon Stichting Wageningen Research), Postbus 47, 6700 AA Wageningen, T 0317 48 07 00, www.wur.nl/environmental-research. Wageningen Environmental Research is onderdeel van Wageningen University & Research.

- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking van deze uitgave is toegestaan mits met duidelijke bronvermelding.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor commerciële doeleinden en/of geldelijk gewin.
- Overname, verveelvoudiging of openbaarmaking is niet toegestaan voor die gedeelten van deze uitgave waarvan duidelijk is dat de auteursrechten liggen bij derden en/of zijn voorbehouden.

Wageningen Environmental Research aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Wageningen Environmental Research werkt sinds 2003 met een ISO 9001 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem. In 2006 heeft Wageningen Environmental Research een milieuzorgsysteem geïmplementeerd, gecertificeerd volgens de norm ISO 14001.

Wageningen Environmental Research geeft via ISO 26000 invulling aan haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.

Wageningen Environmental Research Rapport 3171 | ISSN 1566-7197

Foto omslag: Frans Aerdt

Inhoud

Verantwoording	5
1 Inleiding	7
1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen	7
1.2 Afbakening en definities	7
2 Analytisch raamwerk	8
3 Onderzoeksopzet	10
3.1 Aanpak en werkwijze	10
4 Inventarisatie en selectie van burgerinitiatieven	12
4.1 Inventarisatie	12
4.2 Selectie van de initiatieven voor casestudies	13
4.3 Beschrijving van de geselecteerde burgerinitiatieven	13
5 Analyse van de initiatieven	15
5.1 Burgerbos Belfeld	15
5.2 Herenboeren Venlo	17
5.3 Voedselbos Velden	18
5.4 Ecologische stadstuin Venlo Oud-Zuid	20
5.5 Klosterhoaf Arcen	22
5.6 Kruidentuin	23
5.7 Shelter in Actie	24
5.8 Tiny Villages Venlo	26
5.9 CPO Houbenstraat	27
6 Beantwoording onderzoeksvragen	30
6.1 Beantwoording onderzoeksvragen	30
6.2 Overzicht van de belangrijkste bevindingen	32
Literatuur	34
Bijlage 1 E-mail t.b.v. inventarisatie initiatieven	35
Bijlage 2 Vragenlijsten	37
Bijlage 3 Overzicht van geïnventariseerde initiatieven	39
Bijlage 4 Verslag van de workshop	40

Verantwoording

Rapport: 3171

Projectnummer: 5200047267

Wageningen Environmental Research (WENR) hecht grote waarde aan de kwaliteit van zijn eindproducten. Een review van de rapporten op wetenschappelijke kwaliteit door een referent maakt standaard onderdeel uit van ons kwaliteitsbeleid.

Akkoord Referent die het rapport heeft beoordeeld,

functie: Onderzoeker natuur en samenleving

naam: Fransje Langers

datum: 30 mei 2022

Akkoord teamleider voor de inhoud,

naam: Corine van As

datum: 9 juni 2022

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen

Burgerparticipatie en burgerbetrokkenheid vallen niet meer weg te denken in de huidige participatiesamenleving. Op veel plekken nemen burgers het heft in eigen handen en ontwikkelen nieuwe woonvormen, beheren groengebieden of gaan aan de slag met zorgcoöperaties. Veranderende opvattingen over de rol van de overheid in de samenleving hebben geleid tot meer aandacht voor dergelijke initiatieven en een verbreding van de aandacht voor burgerparticipatie. Waar vroeger de hiërarchische overheid centraal stond, is nu veel meer aandacht voor en behoefte aan een netwerkende en responsieve overheid.¹ De gemeente Venlo is zich bewust van het belang van burgerbetrokkenheid en heeft daartoe samen met de inwoners de Samenlevingsagenda (2020) opgesteld. Hierin staan afspraken over wat bewoners belangrijk vinden voor hun buurt, waar zij zichzelf voor in willen zetten en waar de knelpunten liggen. Daarnaast heeft de gemeente ook te maken met initiatieven van burgers die geen onderdeel zijn van de Samenlevingsagenda.

De rekenkamer Venlo wil graag weten welke burgerinitiatieven ongevraagd aan de gemeente zijn voorgelegd. Momenteel ontbreekt een overzicht van initiatieven die buiten het domein van Buurtbudgetten en Sam-fonds op enig moment ambtelijk of bestuurlijk zijn voorgelegd. De rekenkamer wil graag weten hoe de samenwerking verloopt tussen de gemeente en burgerinitiatieven en welke stimulansen en blokkades hierbij een rol spelen. Ook is de rekenkamer benieuwd naar de effecten van burgerinitiatieven.

Dit onderzoek heeft als doel een proces- en effectanalyse uit te voeren naar grotere, ongevraagde burgerinitiatieven in Venlo. Concreet leidt dit tot de volgende drie gerelateerde onderzoeksvragen:

- Welke ongevraagde grotere burgerinitiatieven zijn in Venlo aan de gemeente voorgelegd?
- Wat zijn de maatschappelijke effecten daarvan?
- Hoe ervaren initiatiefnemers de besluitvormingsprocessen rondom burgerinitiatieven?

De rekenkamer Venlo heeft als doel de resultaten van dit onderzoek aan het gemeentebestuur voor te leggen en aanbevelingen mee te geven over de rol van de gemeente bij burgerinitiatieven.

1.2 Afbakening en definities

Het onderzoek richt zich op het proces en de effecten van ongevraagde burgerinitiatieven in de gemeente Venlo. Het beleid van de gemeente Venlo voor burgerparticipatie is geen onderwerp van dit onderzoek.

In dit onderzoek is de volgende definitie van burgerinitiatieven gebruikt: *burgerinitiatieven zijn initiatieven waarbij burgers of burgergroepen de initiatiefnemer zijn van projecten voor het initiëren, verbeteren, en/of beheren van de woon- en leefomgeving van mensen, waarbij geen economische doelen worden nagestreefd en waarbij het initiatief geen onderdeel is van een grotere, professionele organisatie.*

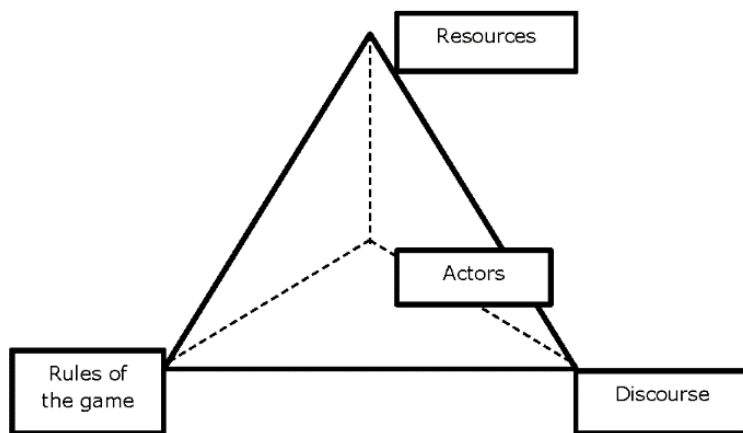
De praktijk leert dat er een grijs gebied bestaat over wanneer een initiatief echt een burgerinitiatief is. Daarom hanteren we een aantal vuistregels:

- Door én voor burgers.
- Over concrete maatschappelijke uitdagingen op het gebied van groen, zorg of wonen.
- Met een lokaal karakter.
- Gebaseerd op betrokkenheid en wederkerigheid.

Op verzoek van de rekenkamer worden grotere, ongevraagde burgerinitiatieven onderzocht. Dit betekent dat kleine initiatieven die alleen gesubsidieerd zijn uit het SAM-fonds of Buurtbudgetten buiten beschouwing blijven.

2 Analytisch raamwerk

Het analytisch raamwerk/de procesanalyse dat in dit onderzoek wordt toegepast, is gebaseerd op de beleidsarrangementenbenadering (BAB), ook wel de 'policy arrangement approach' genoemd.² De BAB is een breed toepasbare benadering voor analyse van een beleidsveld, die kan helpen om beleidspraktijken te beschrijven, begrijpen en verklaren. De BAB analyseert beleidsprocessen aan de hand van vier aspecten: actoren, hulpbronnen (resources), spelregels (rules of the game) en discourses (het geheel van visies, doelen en verhalen die belangrijk zijn voor betrokkenen). De BAB is al veelvuldig toegepast om specifieke voorbeelden van burgerinitiatieven te analyseren en biedt hiervoor een veelzijdig toepasbaar raamwerk.^{3,4}

Figuur 2 De beleidsarrangementen-benadering (Policy Arrangement Approach) (Bron: Arts & Van Tatenhove 2006).

Onderzoek heeft ook laten zien dat het proces waarbinnen een initiatief vorm krijgt, inclusief het contact met de gemeente, invloed kan hebben op de doelen en effecten. Om de BAB bruikbaar te maken voor de analyse van burgerinitiatieven zijn door Mattijssen et al. (2016) twee aspecten toegevoegd: activiteiten en effecten. De BAB is daarmee bruikbaar gemaakt voor zowel een analyse van de procesfactoren van initiatieven, in dit geval in de omgang met de gemeente, als voor de effecten van die initiatieven. Het onderzoek wordt hiermee gericht op vijf aspecten rondom proces en output:

1. *Actoren*: Wat zijn de belangrijkste partijen voor het burgerinitiatief? Welke rol speelt de gemeente in dit netwerk van partijen? Met welke afdelingen/loketten binnen de gemeente hebben de initiatiefnemers te maken gehad?
2. *Hulpbronnen*: Bij hulpbronnen gaat het over geld, maar ook over ruimte (voor groen of woningen) en kennis. Welke hulpbronnen bleken belangrijk voor de initiatiefnemers? Welke ontbraken? Welke rol heeft de gemeente gespeeld in het leveren van hulpbronnen?
3. *Spelregels*: Dit kunnen zowel formele (subsidieregels) als informele (hoe ga je met elkaar om) spelregels zijn. Voldeden de initiatieven aan de geldende regels? Weten ze de ruimte in de regels te vinden en te benutten? Heeft de gemeente zich flexibel opgesteld binnen de geldende regels? Worden ze geholpen bij het vinden van de weg binnen de gemeente en binnen subsidieregels?
4. *Visies en doelen (discoursen)*: wat zijn de visies en doelen van de initiatieven? In hoeverre stemmen die overeen met de visies en doelen van de gemeente? Is daar overleg over geweest en zijn doelen evt. aangepast? Maar ook: passen initiatieven hun doelen aan, om aanspraak te kunnen maken op gemeentelijke ondersteuning?
5. *Activiteiten*: Welke activiteiten ondernemen de initiatieven om hun doelen te bereiken?

-
6. *Effecten*: Wat zijn de effecten van de initiatieven? Hierbij kijken we zowel naar effecten op hoofddoelen van de initiatieven als op nevensdoelen. Initiatieven hebben vaak een grote diversiteit aan doelen, die slechts deels passen binnen officiële beleidsdoelen of categorieën (zoals groen, zorg of wonen). We maken daarom bij de effecten onderscheid tussen hoofddoelen en nevensdoelen. De nevensdoelen hebben vaak betrekking op doelen op andere beleidsterreinen, of passen helemaal niet binnen een officieel beleidsterrein. Te denken valt aan sociale cohesie, speelgelegenheid voor kinderen, verminderen van eenzaamheid of verbinden van verschillende generaties.

In verband met de omvang van het onderzoek zullen de effecten van de initiatieven zich alleen richten op de door initiatiefnemers waargenomen effecten. Er zal in de interviews met de initiatiefnemers gevraagd worden naar bijvoorbeeld de hoeveelheid groen die aangelegd of onderhouden is of naar het aantal wooneenheden dat gerealiseerd is. Daarbij zal zo veel mogelijk gewerkt worden met objectief meetbare maten, zoals oppervlakte, aantal deelnemers etc. De resultaten zullen weergegeven worden in een samenvattende tabel met daarin vermeld (nevens)doelen van het initiatief, activiteiten, betrokkenen etc.

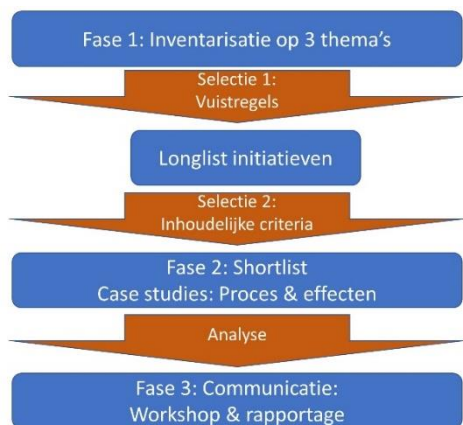
3 Onderzoeksopzet

3.1 Aanpak en werkwijze

Het onderzoek bestond uit 3 fasen. In fase 1 is een inventarisatie gemaakt van *grotere, ongevraagde* burgerinitiatieven in de gemeente Venlo in de periode 2017-2021. Door de rekenkamer is gekozen voor initiatieven op het gebied van 1) groen en natuur 2) wonen en 3) zorg. Op basis van deze inventarisatie is in overleg met de rekenkamer Venlo een selectie gemaakt van cases.

In fase 2 is voor de geselecteerde cases een verdiepend onderzoek gedaan naar het proces en de waargenomen effecten op basis van de beleidsarrangementen-benadering (zie hoofdstuk 2). Hiervoor zijn per case twee interviews gehouden: een met de initiatiefnemer en een met de meest betrokken ambtenaar van de gemeente Venlo.

In fase 3 is een workshop georganiseerd en zijn de resultaten besproken met betrokkenen. Figuur 1 geeft een overzicht van de onderzoeks aanpak en de verschillende fasen.

Figuur 1 Plan van aanpak.

Fase 1: Inventarisatie van burgerinitiatieven in de gemeente Venlo

Fase 1 richtte zich op een inventarisatie van grotere burgerinitiatieven die aan de gemeente zijn voorgelegd. In overleg met de rekenkamer is gekozen voor de thema's *groen, zorg en wonen*. Er is gestreefd naar een lijst met initiatieven die niet meer dan 5 jaar oud zijn (sinds 2017). Oudere initiatieven, maar niet ouder dan uit 2012, waren alleen mogelijk als ze door de ambtenaren waren voorgedragen, omdat anders de kans te klein was dat ze nog voldoende op het netvlies zouden staan.

Bij de inventarisatie is de volgende definitie van burgerinitiatieven gehanteerd: *'een specifieke vorm van governance waarbij zich organiserende burgers de belangrijkste en vaak initiërende actor zijn in het realiseren van maatschappelijke (meer)waarde, waarbij geen of alleen secundaire economische doelen worden nagestreefd en waarbij het initiatief geen formeel onderdeel is van een grotere, professionele organisatie'*. De praktijk leert dat er een grijs gebied bestaat over wanneer een initiatief echt een burgerinitiatief is. Daarom is deze definitie aangevuld met een aantal 'vuistregels':

- Door én voor burgers.
- Over concrete maatschappelijke uitdagingen (relevant voor het onderzoek).
- Met een lokaal karakter.
- Gebaseerd op betrokkenheid en wederkerigheid.

Uit overleg met de rekenkamer Venlo bleek dat er geen compleet overzicht bestond van ongevraagde grotere burgerinitiatieven die aan de gemeente zijn voorgelegd. Daarom is gestart met een tweetraps inventarisatie. In de eerste stap is aan alle ambtenaren van de betreffende beleids- en uitvoerende teams van de drie thema's (groen, zorg en wonen) een persoonlijke mail gestuurd met de vraag of men (ongevraagd, d.w.z. op initiatief van de initiatiefnemers) de afgelopen jaren contact heeft gehad met burgers over initiatieven m.b.t. groen, wonen en/of zorg (zie Bijlage 1). Bij deze mail zat een korte vragenlijst waarmee men de ongevraagde initiatieven kon beschrijven, zoals het onderwerp/beleidsveld, jaartal of het een burgerinitiatief of een professional/zakelijk initiatief is, naam van initiatiefnemer, contactpersoon bij de gemeente Venlo, wijze van contact etc.

De tweede stap om initiatieven te verzamelen bestond uit een beperkte internetsearch, aangevuld met de sneeuwbalmethode. Voor de search van internet en sociale media (o.a. Facebook) is gebruikgemaakt van nieuwe en gebruikte zoektermen uit eerder onderzoek.⁶ Daarnaast zijn gespecialiseerde websites over burgerinitiatieven, zoals www.MAEX.nl (een online platform dat inzicht biedt in initiatieven en sociale ondernemingen), bezocht. Omdat lang niet alle initiatieven actief zijn op internet of social media is ook de sneeuwbalmethode toegepast. Hiertoe zijn informanten benaderd die ervaring hebben met of netwerken hebben bij burgerinitiatieven, bijvoorbeeld het Oranjefonds en de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij foundation. Daarnaast zijn ook zogenaamde knooppuntburgers benaderd die actief zijn op de drie thema's van burgerinitiatieven van dit onderzoek, zoals medewerkers van natuur- en milieuorganisaties, woningbouwverenigingen en zorgprofessionals. Deze informanten is gevraagd naar hun kennis van burgerinitiatieven en of ze andere informanten kenden die ons verder zouden kunnen helpen met de zoektocht. Alhoewel een volledige representativiteit door het ontbreken van een overzicht van de gehele populatie van burgerinitiatieven niet mogelijk is, garandeert deze werkwijze wel een quickscan van de relevante initiatieven.⁷

Op basis van deze inventarisatie is een longlist van dertig initiatieven opgesteld (zie Bijlage 3). Deze longlist is gebruikt om samen met de rekenkamer Venlo een shortlist te maken van negen burgerinitiatieven en drie reserve-initiatieven, die als cases fungeren in fase 2. Met de keuze van drie thema's leverde dit een 3x3-casestudiedesign op.

Fase 1 geeft antwoord op de eerste onderzoeksvraag: *Welke ongevraagde grotere burgerinitiatieven zijn in Venlo aan de gemeente voorgelegd?* Fase 1 levert ook de selectie van initiatieven die in fase 2 onderzocht zullen worden.

Fase 2: Casestudies

In de tweede fase zijn per thema drie casestudies uitgevoerd (negen in totaal). Deze casussen zijn onderzocht met betrekking tot de processen waarmee ze met de gemeente Venlo te maken hebben gehad, zoals de samenwerking tussen gemeente en initiatiefnemers, stimulansen en belemmeringen die betrokkenen hebben ervaren, het aanvragen van subsidie of andere vormen van ondersteuning. Daarnaast zijn de effecten van de casussen onderzocht. Er zijn per casestudie twee interviews gehouden: een met de initiatiefnemer en een met de betrokken gemeenteambtenaar. Van deze interviews is een verslag gemaakt en ter goedkeuring voorgelegd aan de geïnterviewden. In Bijlage 2 staan de vragenlijsten. Voor de procesanalyse is gebruikgemaakt van de beleidsarrangementen-benadering (BAB). Zie hiervoor hoofdstuk 2.

Fase 3: Workshop

In fase 3 is een workshop georganiseerd door de rekenkamer Venlo. In deze workshop zijn de voorlopige resultaten van het onderzoek gepresenteerd aan de betrokken ambtenaren en initiatiefnemers. Op basis daarvan is de rapportage afgerond (zie Bijlage 4).

4 Inventarisatie en selectie van burgerinitiatieven

4.1 Inventarisatie

De inventarisatie van burgerinitiatieven op het gebied van groen, wonen en zorg in de gemeente Venlo is tot stand gekomen door 1) informatie bij gemeenteambtenaren van de gemeente Venlo op te vragen en 2) een zoektocht van de onderzoekers via internetsearch en de sneeuwbal methode. Dit heeft geresulteerd in een lijst van dertig initiatieven: dertien voor groen, elf voor zorg en zes voor wonen (zie overzicht in Bijlage 3).

De inventarisatie geeft een beeld van de initiatieven die binnen de beschikbare tijd gevonden zijn. Alhoewel een volledige representativiteit door het ontbreken van een overzicht van de gehele populatie van burgerinitiatieven niet mogelijk is, garandeert deze methode wel een quickscan van relevante initiatieven.⁷

Inventarisatie door ambtenaren van de gemeente Venlo

De inventarisatie van burgerinitiatieven is gestart in december 2021 met een kick-off van het onderzoek voor ambtenaren op het terrein van groen, wonen en/of zorg van de gemeente Venlo. De rekenkamer heeft deze ambtenaren uitgenodigd op grond van hun betrokkenheid bij het onderwerp (zie Bijlage 1). Tijdens deze (online)bijeenkomst hebben de rekenkamer en de onderzoekers van WENR het doel en de werkwijze van het onderzoek toegelicht. In deze bijeenkomst is aangekondigd dat ten behoeve van de inventarisatie een e-mail gestuurd zou worden naar de betrokken ambtenaren om grotere burgerinitiatieven van de afgelopen vijf jaar op te halen. Deze e-mail is de dag na de kick-off verstuurd naar 26 ambtenaren en bevatte een bijlage met een Excelfile waarin de initiatieven en enkele kenmerken genoteerd konden worden, zoals een korte omschrijving van het initiatief, naam van initiatiefnemer, contactpersoon bij de gemeente Venlo, wijze van contact etc. (zie Bijlage 1).

Via de ingevulde Excelsheets zijn in totaal 23 initiatieven ontvangen over de bevroegde thema's: 7 voor wonen, 7 voor zorg en 9 voor groen. Daarnaast zijn 6 initiatieven voor water ingebracht.

Inventarisatie door de onderzoekers

De onderzoekers hebben eerst gezocht op internet en social media (o.a. Facebook, LinkedIn) naar burgerinitiatieven) met behulp van zoektermen zoals burgerinitiatief, - groen, - zorg, - wonen, initiatief, burger, Venlo. Dat leverde een eerste lijst aan initiatieven en relevante organisaties op. Vervolgens zijn deze organisaties, zoals de Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij foundation Limburg, Burgerkracht Limburg, IVN, vrijwilligersorganisatie PVOV, woningcorporaties, zorginstellingen, fondsen etc. via telefoon en/of e-mail benaderd. Medewerkers van deze organisaties vertelden ons over initiatieven en verwezen ons naar initiatiefnemers en knooppuntburgers (mensen die een groot netwerk hebben). Vervolgens is met deze mensen contact opgenomen en dat leidde weer tot informatie over (nieuwe) initiatieven en andere knooppuntburgers. Er is door de onderzoekers met verschillende initiatiefnemers gesproken om meer duidelijkheid te krijgen over het initiatief en de contacten met de gemeente Venlo. Op deze wijze zijn negen initiatieven voor groen gevonden, vier voor zorg en drie voor wonen.

In sommige gevallen is sprake van overlap; verschillende initiatieven zijn zowel door de onderzoekers gevonden als door de gemeente aangeleverd en één initiatief is door zowel ambtenaren van groen als van zorg genoemd. Het aantal initiatieven zonder overlap bedraagt dertig (zie hierboven). De initiatieven voor water zijn niet meegenomen, omdat het geen burgerinitiatieven betrof, maar reacties van burgers op voornemens van de gemeente en/of het waterschap.

4.2 Selectie van de initiatieven voor casestudies

De volgende fase van het onderzoek bestaat uit casestudies van de initiatieven. Binnen het onderzoek is ruimte voor negen casestudies, idealiter drie cases per thema. Hiervoor heeft de rekenkamer Venlo in samenspraak met de onderzoekers een keuze gemaakt uit de lijst van dertig initiatieven. In overleg met de onderzoekers is een aantal criteria geformuleerd om tot deze selectie te komen. De selectiecriteria waren: het initiatief is door en voor burgers, het initiatief is gericht op groen, zorg of wonen, het initiatief moet substantieel van omvang zijn, het initiatief mag niet ouder zijn dan vijf jaar, het initiatief moet een (semi)permanent karakter hebben, zowel initiatieven uit dorp als stad, en initiatieven waarbij de gemeente een rol speelt of heeft gespeeld.

Voor wonen waren de minste initiatieven verzameld (zes), waarvan drie voorbeelden van gelijksoortige Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO's). Daarom bleven er twee geschikte initiatieven over. Om toch tot negen casestudies te kunnen komen, is er door de rekenkamer Venlo voor gekozen om voor groen vier casestudies te doen in plaats van drie, omdat voor dit thema de meeste initiatieven bijeengebracht zijn.

Op deze wijze zijn de volgende initiatieven geschikt gevonden om nader te onderzoeken in een casestudie: Groen: 1) Burgerbos Belfeld 2) Herenboeren 3) Voedselbos Velden en 4) Ecologische stadstuin Venlo Oud-Zuid. Zorg: 1) Klosterhoaf Arcen 2) Shelter in actie 3) Kruidentuin Tegelen. Wonen: 1) Tiny Villages Venlo, 2) CPO Houbenstraat.

4.3 Beschrijving van de geselecteerde burgerinitiatieven

Thema 1: Groen

1. **Burgerbos Belfeld**

Burgerbos Belfeld is een initiatief van werkgroep Aktief Greun Belvend uit 2020. In het bos kunnen inwoners en bedrijven te zijner tijd een boom planten voor een bijzondere gebeurtenis, bijvoorbeeld een geboorte, huwelijk of een overlijden. Over een aantal jaren ontstaat zo een parkbos, waarin iedere boom symbool zal staan voor een verhaal. Doordat mensen hun boom na het planten zelf moeten verzorgen, worden ze samen verantwoordelijk voor het bos.

2. **Herenboeren**

Sinds 2020 is een groep van zeven initiatiefnemers bezig om in Venlo een Herenboerderij op te zetten. 'Herenboeren' is een landelijk concept waarin coöperatief wordt geboerd zonder winstoogmerk en voor de lokale bevolking. Het wordt een gemengd bedrijf waarop natuurinclusief geboerd wordt. In eerste instantie gaat het om het telen van groente en fruit. Er zijn tweehonderd potentiële deelnemers. De initiatiefnemers hebben een locatie gevonden en zijn nog op zoek naar een boer. Deze komt in loondienst bij Herenboeren Nederland. De ambitie is om in 2023 te starten met de teelt.

3. **Voedselbos Velden**

Veldens Voedsel is een initiatief uit 2017 van destijds twee studenten. Het is een openbaar voedselbos van 0,3 hectare in Velden. Het doel is om iedereen op een laagdrempelige manier in contact te laten komen met gezonde, duurzame voeding. Het is ook een ontmoetingsplek waar jong en oud samen kunnen leren over en genieten van een duurzame manier van voedsel produceren.

4. **Ecologische stadstuin Venlo Oud-Zuid**

De Ecologische Stadstuin is een tuin rondom de Lieve Vrouwe Kerk in Venlo Oud-Zuid. De tuin is ontstaan uit buurtcollectief Venlo Oud-Zuid dat eind 2016 is opgericht met als doel de onderlinge verbondenheid in de buurt te vergroten. Na een voorbereidingsperiode van meer dan vijf jaar is de tuin medio 2021 gerealiseerd. Er staat een kas op het terrein waar groente en fruit verbouwd worden voor bewoners van de wijk en er zijn bomen en struiken aangeplant. De tuin wordt onderhouden door leerlingen van de praktijkschool en vrijwilligers. De tuin werd op 23 april 2022 geopend.

Thema 2: Zorg

1. Klosterhoaf Arcen

Het Klosterhoaf in Arcen is een woon-zorgcomplex met 25 woningen in het voormalige gemeenschapshuis Klosterhoaf. Dit gebouw zou gesloopt worden, maar de dorpsraad was hier tegen. De initiatiefnemers zijn in 2014 op zoek gegaan naar mogelijkheden om het gebouw te benutten voor kleinschalige zorg in het dorp, omdat er behoefte was aan wonen met zorg in Arcen. Het Klosterhoaf wordt sinds 2020 bewoond en wordt geëxploiteerd door twee zelfstandige zorgondernemers.

2. Shelter in actie

Shelter in Actie is een initiatief van Stichting Charisma Volle Evangelie Gemeente Venlo in samenwerking met de Jongerenkerk Venlo. Dak- en thuislozen kunnen hier terecht voor inloop met koffie of thee, hulpvragen, mogelijkheid om te douchen en kleding uitzoeken. Het initiatief is in januari 2022 van start gegaan en is iedere woensdag en vrijdag open tussen 10.00 en 13.00 uur. Het initiatief is ontstaan omdat Stichting Charisma de nood van Oost-Europese dak- en thuislozen zag stijgen.

3. Kruidentuin Tegelen

De Stichting Kruidentuin Tegelen wordt gerund door een groep vrijwilligers die de kruidentuin, de Engelse tuin en het bos bij Château Holtmühle onderhouden. Naast een groepje van vijf vaste vrijwilligers, werken er mensen in de tuin met een afstand tot de arbeidsmarkt of afkomstig uit de reclassering en scholieren uit het bijzonder onderwijs. Het is een erkend leerbedrijf voor studenten Hovenier Niveau 1.

Thema 3: Wonen

1. Tiny Villages Venlo

Het initiatief Tiny Villages Venlo wil 10-15 kleine woningen realiseren (60-80m²) en daarbij voorzieningen delen, zoals auto, tuin of werkplek. De initiatiefnemers zijn hiervoor op zoek naar een geschikte locatie binnen of buiten de stad.

2. CPO Houbenstraat

Het initiatief CPO Houbenstraat heeft zes levensloopbestendige woningen voor eigen bewoning gerealiseerd aan de Burgemeester Houbenstraat 44. De zes initiatiefnemers hebben zich daartoe verenigd in een CPO vereniging 'BHS44'. De initiatiefnemers woonden al in deze buurt. In maart 2021 is met de bouw begonnen en de huizen zijn een jaar later opgeleverd.

5 Analyse van de initiatieven

In dit hoofdstuk worden de negen casestudies beschreven wat betreft activiteiten, actoren, doelen, samenwerking, hulpbronnen en effecten. De interviews die zijn gehouden met de initiatiefnemers en betrokken ambtenaar van de gemeente Venlo waren hiervoor de belangrijkste bron (zie Bijlage 2 voor de vragenlijsten).

5.1 Burgerbos Belfeld

Omschrijving van het initiatief

Burgerbos Belfeld is een initiatief van werkgroep Aktief Greun Belvend. In het bos kunnen inwoners en bedrijven een boom planten voor een bijzondere gebeurtenis, zoals een geboorte, huwelijk of overlijden. Over een aantal jaren ontstaat zo een parkbos, waarin iedere boom symbool zal staan voor een verhaal. Doordat mensen hun boom na het planten zelf moeten verzorgen, zijn ze samen verantwoordelijk voor het bos. Het initiatief is ontstaan als vervolg op de Vlindertuin die ook door de werkgroep is gerealiseerd. In december 2021 kregen de initiatiefnemers groen licht van de gemeente Venlo. Het plan is om in het najaar van 2022 de eerste bomen te planten.

Doelen

De initiatiefnemers willen met het bos de sociale cohesie bevorderen. Het wordt een ontmoetings- en wandelplek voor bewoners. Er komen paden en zitbanken. De bedoeling is dat er op twee momenten per jaar gezamenlijk bomen geplant worden en dat de vruchten gezamenlijk worden geoogst. Het verhogen van de biodiversiteit is ook een doel, evenals klimaatadaptatie; door de bomen kan CO₂ afgevangen worden.

Het Burgerbos past volgens de gemeente bij de doelen die voortkomen uit de Samenlevingsagenda: burgerinitiatieven ontplooiën en faciliteren vanuit de gemeente, zodat er verbinding ontstaat binnen gemeenschappen.

Aantal actief betrokkenen

Er zijn dertien vrijwilligers die nu ook voor de Vlindertuin actief zijn. De initiatiefnemers wachten nog even met het actief werven van mensen die een boom willen planten. Er wordt eerst een stichting opgericht, zodat de verkoop van bomen via de stichting kan verlopen. Daarnaast is de werkgroep bezig met een lokale boomkweker om te komen tot een bomenlijst en om een eenheidsprijs voor de bomen af te spreken. De kosten voor een boom bedragen naar verwachting 120 euro en het onderhoud kost 15 euro per jaar.

Rol initiatief

De initiatiefnemers zijn vanaf 2020 bezig met het Burgerbos. De contacten met de gemeente (via e-mail of telefoon) liepen in het begin wat stroef. Dit kwam omdat het initiatief de kosten van de wijziging van het bestemmingsplan zelf moest betalen (5.000-10.000 euro) en omdat de gemeente huur in rekening wilde brengen voor het perceel. Ook het slaan van een waterput bleek bezwaarlijk voor de gemeente, omdat het niet klimaat-adaptief was volgens haar. Door deze barrières wilden de vrijwilligers met het initiatief stoppen. De initiatiefnemer vond dat jammer en heeft contact gezocht met twee mensen die ze kende bij de gemeente om een oplossing te vinden. Dat is gelukt, door af te spreken dat er alleen vrucht-voortbrengende bomen mogen worden geplant (zie onder 'rol gemeente'). Met het idee van de gemeente om alleen vrucht-voortbrengende bomen te planten hebben de initiatiefnemers een plan van aanpak geschreven en ingediend bij de gemeente.

Op verzoek van de gemeente hebben de initiatiefnemers een omgevingsdialoog met de buurt gehouden. Ze hebben een brief opgesteld en bij bewoners van de Soersbeekweg in de bus gedaan, een bericht geplaatst op Belfeld.nu en op Facebook en het initiatief besproken in de dorpsraad. Er waren veel positieve reacties en slechts één negatieve. De resultaten van de dialoog zijn teruggekoppeld aan de gemeente.

De initiatiefnemers zijn bezig met de oprichting van de stichting Aktief Greun Belvend. Als dit geregeld is, kan een gebruikersovereenkomst met de gemeente worden getekend, waarin staat dat grond eigendom blijft van de gemeente en het beheer wordt overgedragen aan de stichting.

Rol gemeente

Het initiatief van het Burgerbos kwam via de stadsdeelmanager binnen. Deze heeft in oktober 2020 de procesmanager ruimtelijke ontwikkelingen ingeschakeld, omdat het initiatief niet paste binnen de agrarische bestemming van het beoogde perceel voor het bos. De gemeente liet het initiatief weten dat voor de aanleg van een bos een bestemmingsplanwijziging nodig was en dat de kosten daarvoor door het initiatief gedragen moesten worden. Het bleek niet mogelijk om deze kosten uit het SAM-fonds te financieren, want dat budget was in november van dat jaar al herverdeeld naar specifieke speerpunten, zoals de wijk Vastenavondkamp. Deze boodschap viel niet goed bij de initiatiefnemers en zij schakelden de wethouder in. De wethouder en programmamanager vonden het jammer dat het initiatief niet door zou gaan en vonden dat gemeente en de initiatiefnemers samen na moesten denken over creatieve oplossingen. De gemeente kwam met het idee om alleen vrucht-voortbrengende bomen op het perceel toe te staan. Daardoor was geen bestemmingsplanwijziging nodig. Het initiatief vond dit een aardige handreiking. Ze hebben vervolgens een plan gemaakt en dat aan de gemeente aangeboden in september 2021. De procesmanager heeft dat plan uitgezet onder collega's voor advies.

De gemeente heeft de initiatiefgroep gevraagd om aan te tonen of er in het dorp draagvlak was voor het initiatief. Deze omgevingsdialog was niet verplicht (alleen verplicht bij een bestemmingsplanwijziging), maar de initiatiefgroep heeft dit wel gedaan en de uitkomst aan de gemeente teruggemeld.

Het perceel kwam in oktober 2021 beschikbaar. Het team grondbedrijf en vastgoed dat de gemeentelijke gronduitgifte verzorgt, heeft voorgesteld om de grond 'om niet' ter beschikking te stellen aan het initiatief. In december 2021 heeft het college van B&W hierover een positief besluit genomen.

Ervaringen

De initiatiefnemers vinden dat de gemeente wat actiever had kunnen zijn, bijvoorbeeld bij het beantwoorden van vragen over het plan van aanpak en bij het maken van een inrichtingsplan. Dit werd nu aan de initiatiefnemers overgelaten, terwijl er volgens de initiatiefnemers bij de gemeente iemand werkt die een dergelijk plan had gemaakt voor het Burgerbos in Reuver.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

De grond, subsidie en kennis waren/zijn belangrijke hulpbronnen. Zoals vermeld, heeft de gemeente de grond om niet ter beschikking gesteld voor onbepaalde tijd.

Er is in 2022 subsidie uit het SAM-fonds toegekend voor het maximale bedrag van 5.000 euro. De werkgroep probeert ook geld te vinden door sponsoring van lokale bedrijven en er is een aanvraag gedaan voor een bijdrage uit het Heutzfonds.

Kennis is voorhanden door contacten van de initiatiefnemers met een lokale boomkweker. Ook hebben verschillende vrijwilligers kennis van bomen etc. De gemeente heeft kennis van landschap en erfgoed ter beschikking gesteld bij het maken van een inrichtingsplan.

Effecten

Omdat het Burgerbos nog niet gerealiseerd is, kan alleen over verwachte effecten gesproken worden. De gemeente verwacht dat het Burgerbos mensen gaat verbinden, omdat er mogelijkheden zijn om elkaar te ontmoeten, bijvoorbeeld bij het planten van bomen en het oogsten. Volgens de gemeente is de biodiversiteit automatisch gediend met het initiatief, omdat het bos ruimte biedt voor vogels, insecten en planten. Het bos draagt ook bij aan herstel van de historische structuren in het landschap.

De initiatiefnemers verwachten dat het bos een parkachtige omgeving wordt waar je een wandeling kunt maken en elkaar kunt ontmoeten om een praatje te maken. Er komen paden en zitbanken. Tevens verwacht men dat de biodiversiteit wordt vergroot.

5.2 Herenboeren Venlo

Omschrijving van het initiatief

Sinds 2020 is een groep van zeven initiatiefnemers bezig om in Venlo een Herenboerderij op te zetten. 'Herenboeren' is een landelijk concept waarin coöperatief wordt geboerd zonder winstoogmerk en voor de lokale bevolking. Het wordt een gemengd bedrijf waarop natuurinclusief geboerd wordt. In eerste instantie gaat het om het telen van groente en fruit.

De initiatiefnemers hebben een locatie gevonden en zijn nog op zoek naar een boer. Deze komt in loondienst bij Herenboeren Nederland. De ambitie is om in 2023 te starten met de teelt.

Doelen

Het doel is voedsel te verbouwen op een natuurinclusieve manier. Dat betekent de bodem niet onnodig belasten, maar deze juist weer gezonder maken. Er wordt daarom geen gebruikgemaakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Op termijn heeft men ook educatieve en sociale doelen voor ogen, zoals rondleidingen voor scholen, cliënten van de nabijgelegen zorgvoorzieningen die komen voor dagbesteding of werken met mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Volgens de gemeente past het initiatief bij de doelen van de gemeente wat betreft duurzaamheid. De doelen van het initiatief overlappen met de ambities van de gemeente Venlo m.b.t. 'De Gezondste Regio'. Het levert een bijdrage aan gezonde voeding, sociale cohesie, tegengaan van voedselverspilling en lokaal produceren.

Aantal actief betrokkenen

De groep van initiatiefnemers bestaat uit zeven mensen. Er zijn tweehonderd potentiële belangstellenden. De kosten om lid te worden van Herenboeren bedragen eenmalig 2.000 euro.

Rol initiatief

De initiatiefgroep heeft in 2020-2021 vier informatiebijeenkomsten gehouden voor belangstellenden. Daarin is onder meer verteld wat het concept inhoudt en wat de kosten, rechten en plichten zijn. Er zijn tweehonderd potentiële belangstellenden. De kosten om lid te worden van Herenboeren bedraagt eenmalig 2.000 euro. Hiervoor krijgt het lid een certificaat en mag voor vijf monden eten afnemen. Daarnaast kost het afnemen van voedsel gemiddeld 10 tot 12,50 euro per mond per week.

In 2021 heeft de initiatiefgroep een gesprek gehad met de verantwoordelijk wethouder en een ambtenaar van de gemeente. De wethouder was een bekende uit het netwerk van een van de initiatiefnemers. De wethouder heeft gezorgd voor een contactpersoon bij de gemeente en heeft via social media het initiatief onder de aandacht gebracht.

In maart 2022 worden vier inloopbijeenkomsten georganiseerd. Daarin wordt gevraagd of mensen een intentieverklaring willen tekenen en een bedrag van 200 euro willen aanbetalen. Er zijn 80-100 leden nodig om een Herenboerderij te starten (of er moeten 500 monden gevoed kunnen worden).

De initiatiefnemers hebben een locatie van 16 ha landbouwgrond gevonden grenzend aan het Auxiliatrixpark in Venlo. In het park zijn verschillende woon-zorglocaties gevestigd. De grond is eigendom van De Zorggroep. De overeenkomst om deze grond te pachten, is mondeling akkoord. De initiatiefnemers willen een langdurige overeenkomst van 20 jaar of langer afsluiten. Er is al een schets gemaakt van de inrichting van het terrein, gebaseerd op een parkachtig ontwerp met in het midden een ontmoetingsplek.

Rol gemeente

Het secretariaat van de wethouder heeft het initiatief aan de betrokken contact-ambtenaar gekoppeld. Deze heeft ook de adviseur verkeer en RO en de adviseur groen en water ingelicht, omdat zij mogelijk in de toekomst met het initiatief te maken krijgen. Afgezien van het regelen van de stimuleringsbijdrage is de rol verder nog beperkt geweest, omdat het initiatief nog in de opstartfase zit.

Ervaringen

De samenwerking met de gemeente is tot dusver goed verlopen, maar is door de startfase van het project ook nog weinig concreet. In de vervolgfases, wanneer ontwerp en inrichting aan bod komen en vergunningen moeten worden verleend, zullen de contacten met de gemeente intensiever worden.

De rol van de gemeente wordt als faciliterend en stimulerend ervaren. De gemeente werd gezien als bereidwillig en wilde de initiatiefnemers tegemoetkomen. Toen door corona de stimuleringsbijdrage niet op tijd was uitgegeven, werd eenvoudig verlenging gekregen van de gemeente.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

De initiatiefgroep heeft een stimuleringsbijdrage gehad van 2.500 euro en moest daarvoor aan de formele voorwaarden voldoen:

- Onderscheidend zijn van andere activiteiten.
- Aansluiten bij het programma duurzame en circulaire stad.
- Het draagvlak voor duurzaamheid vergroten bij inwoners van de gemeente Venlo.

De subsidie was voor communicatie over het initiatief, zoals organisatiebijeenkomsten, pr etc. De stimuleringsbijdrage kwam uit het budget van het programma duurzame en circulaire hoofdstad. Het initiatief valt onder de pijler nieuwe natuur van dit programma. Het concept Herenboeren is gericht op zelfredzaamheid, door deelname van lokale burgers. De initiatiefnemers willen daarom niet afhankelijk zijn van subsidies. Exploitatie en investeringen worden door de coöperatie betaald.

Naast de gemeente is de Zorggroep een belangrijke actor, omdat het initiatief op hun terrein plaatsvindt en voor het pachten van de grond. Herenboeren Nederland levert kennis en ondersteuning bij het realiseren van Herenboeren Venlo.

Effecten

Het initiatief is nog niet gestart, dus zijn er nog geen effecten. De initiatiefnemers verwachten dat over twee jaar het concept Herenboeren Venlo loopt en dat 500 monden gevoed worden met duurzaam voedsel.

Volgens de gemeente heeft de subsidie die besteed is aan communicatie met potentiële deelnemers, bijgedragen aan de bewustwording van duurzaamheid bij inwoners Venlo.

5.3 Voedselbos Velden

Omschrijving van het initiatief

Veldens Voedsel is een openbaar voedselbos van 0,3 ha bij het centrum van Velden op een braakliggend terrein, waar eerst een school stond. Het is een ontmoetingsplek waar jong en oud samen kunnen leren over en genieten van een duurzame manier van voedsel produceren. Het is een initiatief uit 2017 van destijds twee studentes van de Wageningen Universiteit die uit Velden kwamen. Zij constateerden dat er in Limburg nauwelijks voedselbossen waren en wilden dit in Velden gaan realiseren. In 2019 zijn de eerste bomen geplant.

Doelen

Het doel van de initiatiefnemers is om iedereen op een toegankelijke manier in contact te laten komen met gezond en duurzaam voedsel. Het doel is ook om mensen samen te laten komen en dat mensen over duurzaam voedsel kunnen leren en uitwisselen.

Voor de gemeente past een voedselbos in de cradle-to-cradle-visie van de gemeente. Het initiatief sluit ook aan bij de agendapunten kracht van groen en gezond in de wijk, het verhogen van de biodiversiteit en de wens om wijkgericht te werken en burgerparticipatie te stimuleren.

Aantal actief betrokkenen

Het Voedselbos heeft een driekoppig bestuur en daarnaast zijn er 6 vaste vrijwilligers die bij alle werkzaamheden en workshops aanwezig zijn. Samen vormen ze de kerngroep. Daarnaast is er een wisselende groep vrijwilligers. Er zijn 72 mensen die de nieuwsbrief ontvangen en op social media volgen ca. 540 personen de ontwikkelingen. Het Voedselbos heeft 16 vrienden die jaarlijks een bedrag doneren. Aan speciale acties of workshops (bijv. bijenhotel of wilgenbouwwerk maken) doen ca. 15 mensen per keer mee. Er is ook een appgroep waarin mensen met elkaar kunnen afspreken om in het bos te gaan werken. Door corona heeft het Voedselbos een tijd stilgelegen en is men ook vrijwilligers kwijt geraakt. Men is nu weer aan het opbouwen. Vóór corona werd er ook één keer per maand lesgegeven aan een basisschoolklas in het bos en zijn diverse activiteiten in samenwerking met de dagbesteding georganiseerd. In de nabije toekomst zullen ook de bewoners van het nog te realiseren woonzorghuis, dat naast het voedselbos komt te liggen, er gebruik van kunnen maken.

Rol initiatief

De initiatiefnemers hebben in oktober 2017 een informatieavond georganiseerd voor het dorp Velden. Daar kwamen vijftig mensen op af. Na de informatie avond hebben de initiatiefnemers een programma Regionomics van de gemeente Venlo gedaan. Dit hield in dat samen met adviseurs van de gemeente een businessidee is uitgewerkt.

De initiatiefnemers hadden tijdens de uitvoering te maken met twee afdelingen bij de gemeente: een voor het idee en een voor de locatie. Het idee van het Voedselbos paste in de visie van de gemeente over cradle-to-cradle en de gemeente wilde dat stimuleren. Er is door de afdeling communicatie van de gemeente ook een video over het Voedselbos gemaakt (en betaald) en ambtenaren zijn behulpzaam geweest om het initiatief van de grond te krijgen. De locatie paste in de ruimtelijke visie van de gemeente om de groene long van Velden door te trekken tot aan de nieuwe Brede Maatschappelijke Voorziening (incl. sportvelden).

Het verkrijgen van de locatie was een langdurig proces van ca. twee jaar. Er was veel overleg met de gemeente nodig, waarbij uiteindelijk een braakliggend terrein gevonden is waar op de ene helft een school stond en op de andere helft een winkel. De plek van de school had een maatschappelijke bestemming, de plek van de winkel een bouwbestemming. De maatschappelijke bestemming was makkelijker om te vormen tot voedselbos. Naast het voedselbos komt een woonzorghuis dat in 2023 gereed is. In de plannen van het voedselbos was hier al rekening mee gehouden. Het voedselbos kan straks gebruikmaken van de watervoorziening van het woonzorghuis en het terras van het woonzorghuis komt op het terrein van het voedselbos.

Het bleek voor de initiatiefnemers te duur om zelf een stichting op te richten. Daarom heeft men contact gezocht met stichting Het Beleg. Het Beleg is een stichting die stadslandbouw in de gemeente Venlo stimuleert. Sinds 2018 is Voedselbos Veldens Voedsel onderdeel geworden van deze stichting.

Rol gemeente

Op de informatieavond in 2017 was ook een gemeenteambtenaar als inwoner van Velden aanwezig. Ze vond het een leuk idee en heeft de studentes in contact gebracht met gemeente Venlo. Deze gemeenteambtenaar heeft intern contact gezocht met een collega van team vastgoed en een collega verantwoordelijk voor het concept cradle-to-cradle van de gemeente. Samen hebben ze gezocht naar een geschikte locatie. In eerste instantie werd er gedacht dat het initiatief een plek in het buitengebied zou moeten krijgen, maar gezamenlijk kwamen ze tot de conclusie dat het juist in het dorp zou moeten, vanwege de nabijheid van een school en andere maatschappelijke voorzieningen. In het dorp lag een braakliggend perceel met een maatschappelijke bestemming, omdat er eerst een school stond. De gemeente heeft ervoor gezorgd dat het perceel in tweeën is gesplitst, zodat de maatschappelijke bestemming gewijzigd kon worden naar groen en het Voedselbos op deze plek mogelijk werd.

De gemeente heeft de initiatiefnemers geadviseerd een stichting op te richten in verband met de aansprakelijkheid, financiën en het afsluiten van een huurcontract.

Ervaringen

De initiatiefnemers zijn positief over de hulp van gemeenteambtenaren om het idee in het kader van cradle-to-cradle op te starten. De video heeft volgens de initiatiefnemers heel goed gewerkt om over het initiatief te communiceren en het van de grond te krijgen.

De respondent van de gemeente vond het opvallend dat er huur gevraagd diende te worden voor het in gebruik geven van het perceel voor een initiatief dat de gemeente toejuicht en juist wil stimuleren via onder andere subsidie uit gemeentelijke fondsen. Het voelt als onnodig rondpompen van geld.

Hulpbronnen (inclusief gemeentelijke hulpbronnen)

De grond was de belangrijkste hulpbron. De gemeente heeft gezorgd voor een wijziging van de bestemming van het perceel. De maatschappelijke bestemming werd deels gewijzigd naar groen. Er is een tijdelijke omgevingsvergunning verleend voor het tijdelijk aanleggen van een voedselbos voor maximaal 10 jaar. Het pachtcontract met de gemeente heeft een termijn van vijf jaar, die steeds stilzwijgend met een jaar verlengd zal worden. De eerste vijf jaar betaalt de gemeente de pacht (250 euro per jaar) vanuit het budget van cradle-to-cradle. Het voedselbos heeft ook subsidie gehad uit o.a. het SAM-fonds, geld van Kern met Pit en de dorpsraad van Velden. De gemeente heeft ook het half verharde pad in het Voedselbos aangelegd.

Effecten

Het Voedselbos is nog in opbouw. Er valt nu nog niet zoveel te oogsten, maar het aangelegde groen heeft volgens de initiatiefnemers een positief effect op de omgeving wat betreft biodiversiteit en CO₂-opslag. Met de groei van het bos zullen deze effecten toenemen. Volgens de initiatiefnemers vinden de mensen uit de buurt het een fijne plek om doorheen te lopen en te wandelen. Ook vanuit de basisschool en de dagbesteding klinken positieve geluiden over welzijnseffecten van bezig zijn in het groen.

5.4 Ecologische stadstuin Venlo Oud-Zuid

Omschrijving van het initiatief

De ecologische stadstuin Venlo Oud-Zuid is ontstaan uit het buurtcollectief Venlo Oud-Zuid dat eind 2016 is opgericht met als doel de onderlinge verbondenheid in de buurt te vergroten. Van een braakliggend stuk grond achter de kerk is een buurttuin gemaakt. De plek gaf overlast in de buurt (hangplek, dealers, afval etc.). In de tuin en de kas worden groenten en fruit verbouwd. Iedere woensdagmiddag worden de opbrengsten uitgedeeld aan buurtbewoners tegen een kleine donatie. Sinds half januari 2022 zijn er bomen en struiken aangeplant. De tuin is op 23 april 2022 officieel geopend. De tuin wordt onderhouden door vrijwilligers. De Ecologische Stadstuin is een samenwerkingsverband van het bewonerscollectief Venlo Oud-Zuid, Onderwijsgroep Buitengewoon, Gemeenschapshuis Ut Tref en de kerk-parochie OLV.

Doelen

De initiatiefnemers willen sociale cohesie in de wijk bevorderen en de overlast verminderen. Daarnaast levert het initiatief een bijdrage aan gezonde voeding en ecologisch bewustzijn van de wijkbewoners en leerlingen.

Ook de gemeente wil met het initiatief de leefbaarheid en sociale cohesie van de buurt stimuleren.

Aantal actief betrokkenen

Het initiatief bestaat uit een initiatiefgroep van vijf personen en een groep van ca. twintig vrijwilligers. De initiatiefgroep heeft drie keer een informatieavond georganiseerd over de tuin, waar per keer ca. dertig-veertig mensen uit de buurt kwamen.

Rol initiatief

De voorzitter van de huidige stichting Venlo Oud-Zuid kwam met het idee om van een braakliggend stuk grond achter de kerk een buurttuin te maken. Begin 2017 heeft de initiatiefgroep contact gezocht met de kerk als eigenaar van de grond. Daarnaast is contact gezocht met de vlakbij gelegen school voor praktijkonderwijs Het Wildveld, waarvan de directeur een bekende van een van de initiatiefnemers was. De initiatiefgroep heeft ook diverse gesprekken gevoerd met verschillende wethouders en ambtenaren. Naar eigen zeggen hebben ze sinds 2017 te maken gehad met vier wethouders en vijf-zes gemeenteambtenaren.

Rol gemeente

De huidige stadsdeelmanager is sinds 2018 betrokken bij het initiatief en had/heeft contact met het bestuur van Stichting Venlo Oud-Zuid. Hij heeft het overgenomen van de vorige stadsdeelmanager. Toen was het plan al gereed en was voor de tuin al een omgevingsvergunning verleend. De leges hiervoor moesten door het initiatief betaald worden. Er is gekeken naar mogelijkheden om dat kwijt te schelden, maar dat is niet gelukt. Uiteindelijk heeft het initiatief geld uit de Samenlevingsagenda gekregen en heeft daarmee de leges betaald. Vanuit de gemeente wordt de samenwerking als positief ervaren.

Er is ook overleg geweest over de mogelijkheden om het grondverzet te betalen, bijvoorbeeld uit de Samenlevingsagenda. De stadsdeelmanager heeft dit besproken met het bewonersnetwerk Venlo-Zuid en met het serviceteam van de gemeente. De gemeente heeft daarna een aannemer ingehuurd voor het grondverzet en heeft door haar eigen dienst de speeltuin laten verwijderen.

Ervaringen

Niet alle gesprekken werden door de initiatiefnemers als heel zinvol beschouwd. De samenwerking met ambtenaren werd soms als star ervaren. Er moest bijvoorbeeld een bouwvergunning voor de kas aangevraagd worden, terwijl de kas al jarenlang in gebruik was bij de school. Daardoor moesten de initiatiefnemers een architect en een bouwkundige inhuren voor tekeningen van de ca. vijftig jaar oude kas en om de draagkracht van de constructie te berekenen. Ook kwamen er van de gemeente aanvullende vragen en eisen over de bouwtekeningen.

Het verkrijgen van de omgevingsvergunning was een moeizaam proces. De initiatiefnemers kregen een rekening van ca. 4.000 euro van de gemeente voor legeskosten. Men vond het onterecht om de initiatiefnemers legeskosten te laten betalen, terwijl de gemeente ook blij moet zijn met zulke initiatieven. Na een gesprek met de wethouder is hiervoor een bijdrage uit de Samenlevingsagenda gekregen. Zo'n subsidie is dus eigenlijk een vestzak-broekzakconstructie, die frustratie en extra administratie en werk voor beide partijen hebben opgeleverd. Het overleg over het grondverzet verliep soepel volgens betrokkenen.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

Er is een langjarige huurovereenkomst van vijftien jaar afgesloten met de kerk. De huur voor de grond bedraagt 100 euro per maand. De huur wordt de eerste drie jaar betaald door een kerkelijk fonds. Daarna moet de tuin zichzelf bedruipen, door bijvoorbeeld inkomsten uit het verkopen van groente, fruit, bloemen en houtpakketten.

De Koninklijke Nederlandse Heidemaatschappij foundation, een netwerk van vrijwillige adviseurs, heeft het initiatief kosteloos geholpen bij het aanvragen van de omgevingsvergunning, o.a. door bodem- en archeologisch onderzoek uit te voeren.

De initiatiefnemers zeggen niet afhankelijk te willen zijn van overheid of subsidies. Ze hebben dat niet nodig en het scheelt een hoop rompslomp. Uiteindelijk is er echter een groot aantal subsidies en bijdragen verleend door de gemeente. In de praktijk hebben ze de eerste jaren subsidie uit het SAM-fonds gehad, de gemeente heeft kosten van het grondverzet door een aannemer betaald (ca. 13.000 euro) en legeskosten uit het budget van de Samenlevingsagenda en het initiatief heeft bijdragen gehad uit enkele private fondsen, zoals het VSB fonds en het Oranjefonds.

Effecten

De initiatiefnemers verwachten dat de tuin een middelpunt in de wijk wordt, waar dagelijks mensen zijn om bijvoorbeeld groente te kopen, een praatje te maken etc. Hiermee levert het een bijdrage aan sociale cohesie.

Het plan is dat het nabijgelegen buurtcentrum groente uit de tuin gaat gebruiken voor de wekelijkse buurtmaaltijd. Het is nog onbekend hoeveel mensen van de tuin gebruik gaan maken.

Volgens de gemeente heeft de tuin positieve effecten op het collectief van bewoners in Venlo Oud-Zuid en ook op mensen persoonlijk. De tuin zorgt voor verbinding tussen zowel vrijwilligers, buurtbewoners en leerlingen van de school uit de buurt. De tuin heeft voor de leerlingen ook een educatieve functie.

De buurt is verfraaid en dat zal effect hebben op de leefbaarheid.

5.5 Klosterhoaf Arcen

Omschrijving van het initiatief

Het gemeenschapshuis Klosterhoaf in Arcen is verbouwd tot een complex met 25 zorgwoningen. Het gebouw zou gesloopt worden, maar de initiatiefnemers waren hierop tegen. De initiatiefnemers zijn in 2014 op zoek gegaan naar mogelijkheden om het gebouw te benutten voor kleinschalige zorg in het dorp, omdat er behoefte was aan wonen met zorg in Arcen. Het woonzorghuis Klosterhoaf wordt sinds 2020 bewoond en wordt geëxploiteerd door twee zelfstandige zorgondernemers.

Belangrijke actoren waren de Dorpsraad, gemeente Venlo, Proteion (zorgaanbieder) en twee sociale ondernemers/projectontwikkelaars die geïnvesteerd hebben om het gemeenschapshuis te verbouwen tot zorgcomplex.

Doelen

De initiatiefnemers willen kleinschalig wonen en zorg leveren. Hierdoor wordt de leefbaarheid in het dorp vergroot, omdat er niet gereisd hoeft te worden voor zorg en omdat mensen binding met de gemeenschap houden. Dit is ook van belang voor de eigen inwoners die de maatschappelijke schil vormen bij dit initiatief.

Het initiatief past bij doelen van de gemeente wat betreft leefbaarheid en versterking van de kleine kernen. Het draagt ook bij aan duurzaamheidsdoelen, want een leeg gebouw heeft een nieuwe functie gekregen.

Volgens de gemeente past het initiatief Klosterhoaf bij de nieuwe zorgbehoefte van kleinschalige zorg.

Aantal actief betrokkenen

Het initiatief is opgestart door een werkgroep van vier initiatiefnemers in 2014. Naast de initiatiefgroep zijn er inmiddels ca. 35 vrijwilligers actief in het woon-zorgcomplex.

Rol initiatief

Een woon-zorgcomplex was een van de prioriteiten uit het Dorpsontwikkelingsplan (Dop) van Arcen. De initiatiefnemers hebben contact gezocht met de wethouder en met twee ambtenaren, een procesmanager en een vastgoeddeskundige.

Er zijn ook gesprekken gevoerd met gemeente en woningcorporaties als mogelijke ontwikkelaars van het project. Dat ging uiteindelijk niet door, omdat deze corporaties zich van de Rijksoverheid moesten richten op sociale woningbouw. Voor de initiatiefnemers was dit een teleurstelling.

Rol en ervaringen gemeente

De huidige ambtenaar is er pas sinds 2020 bij betrokken (toen was de bouw van het project al begonnen). Hij heeft weinig informatie over ervaringen in het voortraject. Zijn voorganger is met pensioen.

Ervaringen initiatiefnemers met gemeente

Het contact met de gemeente verliep redelijk soepel volgens de initiatiefnemers. Het was een voordeel dat de initiatiefnemer de mensen bij de gemeente kende en een groot netwerk heeft (hij was al bekend bij de gemeente als oud-raadslid en zit momenteel weer in de gemeenteraad).

De gemeente bleef volgens de initiatiefnemers wel heel lang formeel, dat wil zeggen ze wachtte tot de initiatiefnemers met een investeerder kwamen. Op sommige momenten had het proces volgens initiatiefnemers sneller gekund. Overleggen werden genotuleerd, maar er kwam vaak geen vervolg op vragen uit die notulen. Vaak waren dit lastige vragen die volgens andere betrokkenen soms te vroeg in het proces al gesteld werden. Lastig was ook dat de gemeente geen ervaring had met een dergelijk project dat op dat moment nog niet voldoende concreet was, waardoor het initiatief voor de gemeente misschien als minder realistisch werd beschouwd. Door pensioen van de betrokken ambtenaar is deze observatie alleen gebaseerd op het interview met de initiatiefnemer.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

Een belangrijke hulpbron was het grote netwerk van de initiatiefnemer. Dit heeft geholpen om bij partijen serieus genomen te worden.

Het feit dat het initiatief gedragen werd in het dorp hielp ook om de zorgaanbieder en investeerders over de streep te trekken.

Financieel heeft de gemeente geen rol gespeeld voor zover in het onderzoek kon worden vastgesteld.

Effecten

Volgens de initiatiefnemer is de leefbaarheid van het dorp vergroot, omdat bewoners nu nabij hun oorspronkelijke woonomgeving een zorglocatie hebben gekregen en minder alleen thuis hoeven zitten. De bewoners van de 25 zorgwoningen en hun familie hoeven niet te ver te reizen, ze blijven in de eigen omgeving en bij de gemeenschap horen. Daarnaast is er volgens de respondent bij dergelijke initiatieven grote betrokkenheid van vrijwilligers die kunnen zorgen voor mensen uit het dorp.

5.6 Kruidentuin

Omschrijving van het initiatief

De Stichting Kruidentuin Tegelen is een groep vrijwilligers die de kruidentuin, Engelse tuin en bos bij Château Holtmühle onderhouden. Er staan bijenkasten, er worden bloemen ingezaaid voor bijen en vlinders. Er worden rondleidingen gegeven en zelfgemaakte jam verkocht. De keuken van Château Holtmühle maakt gebruik van de kruiden en eetbare bloemen uit de tuin (alles biologisch). In de tuin worden cliënten via bijvoorbeeld zorgorganisaties en scholieren begeleid bij het werk in de tuin en het bieden van structuur aan vrijwilligers.

Doelen

Het primaire doel is de tuin te onderhouden en behouden voor de toekomst. Daarnaast is een doel om mensen, vooral jongeren, die met een fysieke, psychische of sociale beperking zijn vastgelopen te helpen om hun leven weer op de rit te krijgen. Vrijwilligers ondersteunen cliënten om zelfstandig te werken en jongeren weer in een juist dag-en-nachtritme te krijgen door het werken in de tuin. Ze helpen jongeren ook bij het krijgen van werk, door bijvoorbeeld mee te gaan naar een potentiële werkgever of te helpen bij praktische zaken als het aanvragen van theorielessen voor een rijbewijs of het doen van een cursus.

Het initiatief voldoet volgens de gemeenteambtenaar aan de huidige beleidsdoelen van de gemeente, zoals "mensen [te helpen], vooral jongeren, die met een fysieke psychische of sociale beperking zijn vastgelopen om hun leven weer op de rit te krijgen", zoals verwoord in het beleidsplan '[Fier op Venlo](#)'. Gemeente Venlo wil met de subsidie ook het beroep op formele vormen van zorg en ondersteuning afbouwen.

Aantal actief betrokkenen

Er zijn vijf vrijwilligers actief (drie gepensioneerden en twee mensen die arbeidsongeschikt zijn) die iedere ochtend in de tuin werken. Daarnaast zijn er een paar mensen die één ochtend in de week komen. Scholieren komen een morgen in de week, stagiairs (gemiddeld vijf tegelijk) lopen elke week een dagdeel mee. Exacte aantallen vindt de respondent moeilijk in te schatten, omdat de aantallen sterk wisselen per maand.

Rol initiatief

Het initiatief is gestart door twee mensen. Zij zagen in 2014 dat de kruidentuin en de Engelse tuin overwoekerd waren. Ze hebben toen contact opgenomen met de gemeente Venlo en kregen van de betrokken ambtenaar gemakkelijk toestemming om de tuin met vrijwilligers te onderhouden. Er waren verder geen voorwaarden.

Rol gemeente

De Kruidentuin heeft via internet een aanvraag voor het beheren van de tuin ingediend. De betrokken ambtenaar heeft deze beoordeeld en goedgekeurd. Voor de rest is zij niet of nauwelijks bij het initiatief betrokken. Het is haar niet bekend waarom dit initiatief deze keer uit de sociale basis wordt gesubsidieerd en niet via een 'groene' subsidie.

Ervaringen

De samenwerking met de gemeente wordt als zeer positief ervaren. De initiatiefnemers zijn zeer informeel begonnen, met de toestemming een braakliggend stuk grond te gebruiken. Daarna is men het gaan uitbouwen, mede op basis van subsidies. Wethouders en ambtenaren komen regelmatig langs en tonen waardering voor het initiatief. Wel zijn er problemen geweest met de continuering van de subsidie (zie onder) in de overgang van start-up naar de jaarlijkse exploitatie.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

Het initiatief werd van 2014 t/m 2019 gesubsidieerd uit het SAM-fonds. In 2020 zou het geen subsidie meer krijgen. De initiatiefnemer heeft toen een wethouder benaderd (via een collega-wethouder die een gesprek regelde). De wethouder en de stadsdeelmanager zijn langs geweest. De initiatiefnemer heeft toen uitgelegd dat de tuin niet alleen groenonderhoud is, maar ook sociaal werk. Dat was doorslaggevend voor een subsidie sociale basis (iets minder dan 4.000 euro per jaar). De initiatiefnemers hebben hier naar eigen zeggen een halfjaar voor moeten vechten. Uit de subsidie wordt tuingereedschap, beplanting, kleren en schoenen voor vrijwilligers gekocht en koffie/limonade voor de vrijwilligers.

Daarnaast heeft de tuin in 2021 een bijdrage van 1.000 euro uit het Oranjefonds gekregen voor het opnieuw aanplanten van de Engelse tuin en krijgt daarvoor ieder jaar ca. 400 euro.

Effecten

De vrijwilligers begeleiden scholieren, stagiaires en mensen met psychische of sociale problemen vanuit professionele organisaties. Ook komen er jaarlijks gemiddeld drie mensen via de reclassering die in de tuin hun werkstraf moeten doen. Wat het effect is van het werk is niet vast te stellen, maar bekend is dat dit soort initiatieven inderdaad kan bijdragen aan het reactiveren en versterken van het zelfbeeld van mensen.⁸ Vanaf 2014 tot 2019 hebben negen cliënten, van wie vijf jongeren, via de tuin een baan elders gekregen.

5.7 Shelter in Actie

Omschrijving van het initiatief

Shelter in Actie is een initiatief van Stichting Charisma Volle Evangelie Gemeente Venlo in samenwerking met de Jongerenkerk Venlo, waar (Oost-Europese) dak- en thuislozen terecht kunnen voor inloop met koffie of thee, het krijgen van antwoorden op hulpvragen, de mogelijkheid om te douchen en kleding uit te zoeken. Het is iedere woensdag en vrijdag open tussen 10.00 en 13.00 uur. Het initiatief is in verband met corona in januari 2022 van start gegaan in plaats van in november 2021.

Aantal actief betrokkenen

Er zijn acht tot tien vrijwilligers betrokken bij Shelter in Actie vanuit de Stichting Charisma. Als Shelter in Actie open is, zijn er drie vrijwilligers aanwezig. De stichting vindt ervaring en deskundigheid van de vrijwilligers belangrijk, omdat het geen makkelijke doelgroep is, vaak arbeidsmigranten. Er is ook een sociaal maatschappelijk werker in dienst bij St. Charisma.

Er zijn nu (februari 2022) vier à vijf mensen deelnemers bij Shelter in Actie. De verwachting is dat dit aantal nog groeit, omdat dak- en thuislozen de voorziening nog niet altijd weten te vinden. De Jongerenkerk in het centrum deelt flyers uit om de plek, die 3 km uit het centrum ligt, bekender te maken.

Rol initiatief

Het initiatief is ontstaan, omdat Stichting Charisma de nood van dak- en thuislozen zag stijgen en iets wilde doen voor deze doelgroep. De Jongerenkerk in het centrum die ook met daklozen in contact is, kreeg een grote toeloop van deze doelgroep. Dat gaf overlast in de binnenstad. Daarom vroeg de Jongerenkerk of Stichting Charisma een douchemogelijkheid kon faciliteren, om zo de overlast te verminderen. Hier is het project Shelter in Actie uit voortgekomen. De initiatiefnemer heeft toen een plan van aanpak voor Shelter in Actie geschreven (inloop, douchevoorziening, kleding).

Rol gemeente

Het initiatief vindt zijn oorsprong in 2020, toen tijdens de lockdown een oproep van de overheid kwam om de winterregeling ('s nachts opvang bieden) voor dak- en thuislozen in te stellen. Gemeente Venlo heeft toen een mobiele douche-toiletwagen bij de Jongerenkerk gefinancierd. Omdat de toeloop overlast gaf in de buurt en de lockdown opgeheven was, is de mobiele faciliteit opgeheven en is in de winter van 2020-2021 opvang gerealiseerd bij Emmaus. Dat is in april 2021 gestopt, conform de coronarichtlijnen van de overheid. Daarna vonden Stichting Charisma en de Jongerenkerk dat een douchegelegenheid niet alleen tijdens de winterperiode van belang is, maar doorlopend. De Jongerenkerk kwam bij de gemeente met de vraag waar een plek was voor zo'n douchegelegenheid. De gemeente vond het niet haar taak een plek te organiseren en heeft de initiatiefnemers doorverwezen naar partners in het sociale veld om samen een plan hiervoor te maken. Dat hebben de Jongerenkerk en St. Charisma gedaan. Stichting Charisma heeft een plan van aanpak geschreven en op advies van de gemeente subsidie aangevraagd in het kader van coronasteunmaatregelen. Deze subsidieaanvraag is gehonoreerd.

Ervaringen

Volgens de initiatiefnemers verliep het contact met gemeente goed. Ze werden uitgenodigd voor een gesprek om de aanvraag toe te lichten en samen met de gemeente is gekeken naar wat men wil bereiken met het project.

Doelen

De initiatiefnemers willen met het project niet alleen een voorziening bieden voor dak- en thuislozen, maar ook bijdragen aan een oplossing. Ze willen de doelgroep verkleinen door na te gaan wat mensen nodig hebben, of ze kunnen werken etc.

Het project draagt volgens de gemeente bij aan het doel om zelfredzaamheid van inwoners te vergroten, bijvoorbeeld door terugkeer naar de arbeidsmarkt of het vergroten van de mentale veerkracht.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

Stichting Charisma kreeg in augustus 2021 een e-mail van de gemeente waarin aangekondigd werd dat een aanvraag gedaan kon worden voor een eenmalige subsidie voor coronasteunpakketten. De Stichting Charisma heeft toen een plan van aanpak voor Shelter in Actie met begroting ingediend. Gemeente Venlo heeft aan het initiatief een eenmalige subsidie van 17.668 euro toegekend voor de periode van 1 jaar (t/m oktober 2022) in het kader van coronasteunmaatregelen. Het bedrag bestaat uit een eenmalige investering in een douchevoorziening (ca. 11.000 euro) en de exploitatielasten (ca. 6500 euro).

Voor de periode daarna moet Stichting Charisma weer opnieuw subsidie aanvragen voor de jaarlijkse exploitatie. De honorering hiervan zal afhangen van wederzijdse bevindingen van het project. Daartoe moet de Stichting Charisma twee keer per jaar een verslag aanleveren en is er mondeling overleg. Op dit moment heeft de gemeente geen budget voor volgend jaar. Er moet nog uitgezocht worden hoe het project eventueel bekostigd kan worden.

Effecten

Het project is nog maar net gestart; er komen nog niet zoveel mensen, maar de initiatiefnemer verwacht nog groei. Het initiatief heeft ook effect op de vrijwilligers die door deze vrijwilligersbaan weer betrokken raken in het arbeidsproces.

Volgens de gemeente levert het initiatief direct profijt op voor de doelgroep in de zin dat zij zich menswaardig behandeld en gesteund voelen en dat zij hun zelfredzaamheid bevorderen. Breder gezien levert het project de gemeente beleidsinformatie op. Ze krijgt op deze manier inzicht in de problematiek van de doelgroep.

5.8 Tiny Villages Venlo

Omschrijving van het initiatief

Het initiatief Tiny Villages Venlo heeft een plan gemaakt om 10-15 kleine woningen te realiseren (60-80m²) en daarbij voorzieningen delen, zoals auto, tuin of werkplek. Het initiatief is hiervoor op zoek naar een geschikte locatie binnen of buiten de stad. Het initiatief is gestart in 2018. Zij noemen deze woningen Tiny Villages.

De groep heeft geconstateerd dat er nu geen ruimte is voor een project als dit en de enige optie is om met een alternatief plan te komen. Dat is ook besproken met de gemeente.

Doelen

Het initiatief heeft naast het realiseren van de woningen ook doelen op het gebied van duurzaamheid, sociaal en natuur. Het doel is om kleine woningen te ontwikkelen vanuit de filosofie dat niet ieder huishouden alle voorzieningen zelf hoeft te hebben, maar dat men die met elkaar wil delen, zoals auto, tuin of werkplek. Potentiële bewoners maken de keus om eenvoudig te willen leven (duurzaamheid). Daarnaast is het sociale aspect van het project belangrijk (nabuurschap). Ook de verbinding met de natuur is een doel, bijvoorbeeld in de vorm van een moestuin of voedselbos. Dit past volgens de initiatiefnemers gedeeltelijk binnen de doelstelling van de gemeente Venlo om groener en duurzamer te worden.

Volgens de gemeente draagt het initiatief bij aan doelen als duurzaamheid, klimaatbestendigheid etc. Dit past binnen de Woonvisie 2021-2026.

Aantal actief betrokkenen

Er zijn drie initiatiefnemers. Zij vertegenwoordigen een groep van ca. tien belangstellenden en mogelijk meer als de plannen voor de Tiny Villages ook daadwerkelijk doorgaan.

Rol initiatief

Via e-mail, telefoon en persoonlijk is er contact opgenomen met ambtenaren bij de gemeente. In eerste instantie keken de initiatiefnemers naar het nog te ontwikkelen Kazerneterrein in Blerick. Begin mei 2020 hebben ze daartoe hun plan gepresenteerd bij de projectmanager Kazerneterrein van de gemeente Venlo. Aanvankelijk werd het plan zeer positief ontvangen, maar bleek toch niet te passen op het kazerneterrein.

De initiatiefnemers zijn vervolgens uitgenodigd door projectontwikkelaar 3W real estate. Daar hebben ze hun plan weer ingediend. 3W real estate was geïnteresseerd, maar er waren meer partijen die zich op het terrein wilden vestigen. In juni 2021 is er weer overleg geweest tussen initiatiefnemers en ambtenaren van de gemeente. De initiatiefnemers hadden gedacht dat de nieuwe woonvisie van de gemeente Venlo mogelijkheden zou bieden, maar dat bleek niet het geval. De initiatiefnemers zagen ook een kans in Hout-Blerick, maar de gemeente gaf aan dat buiten de stadscontouren geen mogelijkheden waren voor het initiatief, maar binnen de stadscontouren wel. Ze kregen het advies om gebruik te maken van de site venloverkoopt.nl, waar de gemeente Venlo o.a. bouwkavels te koop aanbiedt. Volgens de initiatiefnemers staat daar geen geschikte locatie op en zijn er weinig locaties beschikbaar.

Rol gemeente

Sinds 2017 heeft de betrokken ambtenaar contact met de initiatiefnemers via mail, telefoon en drie of vier gesprekken. Er is ook een gesprek geweest tussen de gemeente, de initiatiefnemers en CUBE homes, verplaatsbare huisjes die aan het bouwbesluit voldoen. Volgens de betrokken ambtenaar was de groep wat zoekende; ze hadden meer vragen dan andere ruimtelijke initiatieven. De gemeente heeft aangegeven dat het de taak van initiatiefnemers zelf is om met een locatie en een concreet plan te komen. In 2020 hebben de initiatiefnemers zich gepresenteerd aan de gemeentelijke projectleider Kazernekwartier en op basis daarvan ook aan de betrokken projectontwikkelaar.

De formele spelregels voor het initiatief lijken een flinke hobbel. De randvoorwaarden van de gemeente Venlo zijn in het eerste gesprek met het initiatief besproken: 1) het initiatief moet passen binnen de ruimtelijke structuurvisie van de gemeente. Hierin staat o.a. dat wonen binnen het stedelijk gebied plaats moet vinden (terwijl de initiatiefnemers ook/vooral in het buitengebied kijken), 2) De groep wilde bij

voorkeur een locatie van de gemeente via erfpacht, maar dat is niet mogelijk bij de gemeente en 3) woningen moeten voldoen aan het bouwbesluit. Hier zit een duidelijk knelpunt tussen de randvoorwaarden zoals door gemeente en gemeenteraad gesteld aan woningbouw enerzijds en de initiatiefnemers die de randvoorwaarden als weinig flexibel ervaren anderzijds.

Ervaringen

De samenwerking tussen gemeente en initiatief verloopt niet altijd gemakkelijk. Aanvankelijk hadden de initiatiefnemers het gevoel dat het initiatief positief werd ontvangen en heeft de gemeente ook handvaten en tips meegegeven. Naarmate ze verder kwamen in het proces bleek het steeds lastiger te worden en ervoeren de initiatiefnemers weinig medewerking van de gemeente. Een overleg met de wethouder werd volgens initiatiefnemers afgehouden. De betrokken ambtenaar stelt daarentegen dat de initiatiefnemers te veel van de gemeente verwachten. Volgens de geïnterviewde ambtenaar verwachtten de initiatiefnemers van de gemeente een locatie en het scheppen van randvoorwaarden, maar de gemeente vindt dat ze zelf met een locatie en een plan moeten komen. Momenteel lijkt er sprake van een impasse, waarbij de gemeente suggereert dat de initiatiefnemers een extern begeleider/deskundige in de arm zouden kunnen nemen. Die persoon zou hen kunnen helpen met tekeningen, vergunningen etc. Met zo'n deskundige kan de gemeente ook makkelijker communiceren ('die spreekt iets meer onze taal'). De initiatiefnemers zien voornamelijk te weinig serieuze mogelijkheden om al een deskundige in te kunnen huren.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

De belangrijkste hulpbron ontbreekt momenteel: beschikbare grond.

De initiatiefnemers lijken verder weinig andere hulpbronnen ter beschikking te hebben, zoals ervaring met bouwprocessen of reeds bestaande contacten bij gemeenten of ontwikkelaars.

Effecten

Het initiatief is nog niet gerealiseerd.

5.9 CPO Houbenstraat

Omschrijving van het initiatief

CPO Houbenstraat heeft zes levensloopbestendige woningen voor eigen bewoning gerealiseerd aan de Burgemeester Houbenstraat 44 op het terrein van een voormalige school. De initiatiefnemers hebben zich daartoe verenigd in CPO (Collectief Particulier Opdrachtgeverschap) vereniging 'BHS44'. De initiatiefnemers woonden al in deze buurt. In maart 2021 is met de bouw begonnen en de huizen waren in maart 2022 klaar voor bewoning.

Doelen

Het doel van de initiatiefnemers was om zes levensloopbestendige woningen te bouwen voor mensen uit de buurt. De ambitie was om er iets moois te bouwen. De woningen zijn hetzelfde, maar verschillen inhoudelijk.

De gemeente stond positief tegenover het initiatief, omdat het bijdraagt aan het realiseren van woningen die toegesneden zijn op wensen van bewoners en het betrekken van bewoners bij het woonbeleid. Er is nog geen beleid bij de gemeente hoe je met CPO's omgaat, maar CPO past in de lijn van de Woonvisie Venlo 2021-2026.

Aantal actief betrokkenen

Er waren aanvankelijk drie initiatiefnemers (en hun partners als toekomstige bewoners). De initiatiefnemers hadden een financiële en een stedenbouwkundige achtergrond. Op verzoek van de gemeente is dit groepje uitgebreid tot twaalf personen (zes huishoudens).

Rol initiatief

Het initiatief is begin 2017 gestart. De initiatiefnemers vroegen destijds meerdere malen aan de gemeente of zij de school mocht opknappen voor woningen of nieuwe woningen op die plek mochten ontwikkelen. In april 2017 werd de buurt door de gemeente uitgenodigd voor een informatieavond om te bespreken welke wensen

en ideeën er in de buurt leefden over het terrein aan de Houbenstraat 44. Op die bijeenkomst is door de initiatiefnemers het idee voor realisering van een woningbouwproject in de vorm van Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO) ter sprake gebracht. Ook na de bijeenkomst met de buurt bleven de initiatiefnemers bellen en schrijven naar de gemeente, maar ze vingen steeds bot, omdat ze naar zeggen van de gemeente geen partij waren voor de gemeente. Toen ze een CPO hadden opgericht, veranderde dat. Dit kwam waarschijnlijk ook omdat woningbouwverenigingen die ook plannen hadden, afhaakten, mede omdat de speeltuin en de boom op het terrein gehandhaafd moesten blijven. In juni 2019 heeft het college in principe ingestemd om mee te werken aan het initiatief. De initiatiefnemers kregen een aantal voorwaarden mee vanuit het college bij het uitwerken van het initiatief:

- Stedenbouwkundige en ruimtelijke voorwaarden.
- Binnen zes maanden een plan indienen.
- Zich verenigen in een vereniging.
- De CPO-groep zal zich verenigen en een rechtsvorm (rechtspersoonlijkheid) krijgen. Er worden geen voorwaarden gesteld aan de woonvorm. Het gaat om de verschijningsvorm.

Rol gemeente

In april 2017 is van gemeentewege een informatieavond gehouden met de omwonenden om te bespreken welke wensen en ideeën er in de buurt leven. Daarbij kwam ook duidelijk de voorkeur naar voren voor grondgebonden, levensloopbestendige woningen (laagbouw) en de uitgifte van het terrein voor particuliere bouwinitiatieven. Verder werd door de gemeente gewezen op het behoud van het groene karakter van de omgeving en de goed functionerende buurtspeelvoorziening. Toen werd ook door een buurtbewoner (de initiatiefnemer) de vraag gesteld naar de realisering van een woningbouwproject in de vorm van Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO). Betrokkene heeft sedertdien regelmatig opnieuw hiernaar geïnformeerd.

Het was voor de gemeente Venlo de eerste keer dat ze met een CPO in zee gingen.

De gemeente stelde een projectleider aan om het initiatief te begeleiden. De projectleider was de contactpersoon voor de initiatiefnemers en de omwonenden. Projectleider en initiatiefnemers hebben regelmatig vergaderd. De projectleider bracht de initiatiefnemers in contact met de juiste deskundigen bij de gemeente ten behoeve van de bestemmingsplanwijziging, de omgevingsvergunning en het inrichtingsplan. Met de omwonenden is de inrichting van de omgeving afgestemd.

In juni 2019 heeft het college in principe ingestemd om mee te werken aan het initiatief. De gemeente en de initiatiefnemers hebben daarna een reserveringsbrief ontvangen (april 2020). Deze brief bevestigde dat het college voornemens was de bouwkavels te koop aan te bieden onder enkele gestelde voorwaarden (zie bij initiatief). Nadat hieraan voldaan was, is overgegaan tot het sluiten van een koopovereenkomst (oktober 2020). Daarna kon de grond van de gemeente worden gekocht (april 2021).

Ervaringen

De initiatiefnemers hadden van de gemeente wat meer enthousiasme verwacht voor het initiatief. De gemeente profileerde zich wel met het initiatief in de media. Het was positief dat de gemeente een projectleider beschikbaar stelde om de initiatiefnemers te begeleiden bij de wijziging van het bestemmingsplan en het aanvragen van een omgevingsvergunning.

Het contact verliep volgens de gemeente goed, maar was intensief en heeft veel tijd gekost. Dat kwam ook omdat de groep geen ervaring had met bouwprojecten. Ze werden begeleid door een familielid, maar dit is later overgenomen door een architectenbureau. Volgens de gemeente was het een enthousiaste groep die ook communicatief sterk was; ze brachten bijvoorbeeld een nieuwsbrief uit waarmee ze de buurt op de hoogte hielden en ze organiseerden een borrel in de buurt. Er zijn ook geen bezwaren gekomen tegen het plan.

Hulpbronnen, inclusief gemeentelijke hulpbronnen

Grond en kennis waren belangrijke hulpbronnen. De gemeente heeft de grond te koop aangeboden (sluiten reserverings- en verkoopovereenkomsten). Omdat de gemeente in gesprek was met het CPO konden anderen geen aanspraak maken op de grond. De initiatiefnemers kregen zes maanden de tijd om de plannen uit te werken. Daarna was de gemeente vrij om andere initiatieven te ontplooiën.

De gemeente heeft het bestemmingsplan gewijzigd van een maatschappelijke bestemming naar een woonbestemming. Daarna is een omgevingsvergunning verleend.

Er was kennis bij de gemeente en bij de initiatiefnemers door hun financiële en stedenbouwkundige achtergrond en later door het ingehuurde architectenbureau.

Effecten

Er staan zes woningen. De initiatiefnemers en de buurt zijn er blij mee.

Als gemeente heeft men ervaring opgedaan met CPO's. Het gaat zo ook leven in de gemeente. Er komen verzoeken van andere partijen. Het initiatief draagt volgens de gemeente bij aan de sociale cohesie van de buurt, omdat de initiatiefnemers binding hebben met de buurt en zich verantwoordelijk voelen voor de plek.

6 Beantwoording onderzoeksvragen

6.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Vraag 1: Welke ongevraagde, grotere burgerinitiatieven zijn in Venlo aan de gemeente voorgelegd?

De inventarisatie van burgerinitiatieven op het gebied van groen, wonen en zorg in de gemeente Venlo heeft geresulteerd in een lijst van dertig initiatieven: dertien voor groen, elf voor zorg en zes voor wonen. De inventarisatie geeft een beeld van de initiatieven die binnen de beschikbare tijd gevonden zijn. Omdat het totale overzicht aan initiatieven ontbreekt, en 'mislukte' initiatieven moeilijker te achterhalen zijn, zal dit beeld waarschijnlijk niet geheel representatief zijn. De inventarisatie is tot stand gekomen door informatie bij gemeenteambtenaren van de gemeente Venlo op te vragen en middels een zoektocht van de onderzoekers via internetsearch en de sneeuwbalmethode.

Uit dit overzicht zijn het van tevoren vastgestelde aantal van negen casestudies geselecteerd. Op het gebied van groen zijn dit 1) Burgerbos Belfeld 2) Herenboeren 3) Voedselbos Velden en 4) Ecologische stadstuin Venlo Oud Zuid. Voor zorg zijn dit 1) Klosterhoaf Arcen 2) Shelter in actie 3) Kruidentuin Tegelen en voor wonen gaat het om 1) Tiny Villages Venlo, 2) CPO Houbenstraat.

Op basis van de interviews met initiatiefnemers en betrokken gemeenteambtenaren over deze negen initiatieven zijn de onderzoeksvragen 2 en 3 beantwoord. Omdat mogelijk niet alle initiatieven achterhaald zijn en enkele afgewezen initiatieven mogelijk onder de radar zijn gebleven, is enige voorzichtigheid bij de conclusies over onderzoeksvraag 2 van belang.

Vraag 2: Wat zijn de maatschappelijke effecten daarvan?

De meeste initiatieven die zijn onderzocht, zitten nog in de opstartfase. Effecten zijn vaak nog niet bekend, en meestal is ook nog niet duidelijk hoeveel mensen uiteindelijk bereikt zijn en gaan worden. Uit eerder onderzoek weten we dat het meten van effecten van burgerinitiatieven lastig is.⁶ Wel is bekend dat de meeste initiatieven bredere effecten hebben dan hun primaire doelstelling. Zo hebben groene initiatieven vaak ook effect op sociale cohesie en kunnen ze bijdragen aan natuureducatie.⁴

Voor zover bekend, vraagt de gemeente niet om rapportages over het bereiken van doel of de effecten van de initiatieven. Dat is begrijpelijk, want juist dergelijke rapportages worden door initiatieven als belastend ervaren. Tegelijkertijd ontbreekt hierdoor wel inzicht in doelmatigheid van subsidies. Voor een algemener inzicht in effecten van burgerinitiatieven kan geput worden uit bestaande literatuur^{4,6,8}. Ook zijn er mooie voorbeelden te vinden over alternatieve vormen van 'rapportage' via bijvoorbeeld storytelling. Hierbij moet in het oog worden gehouden dat voor initiatieven vaak andere effecten belangrijk zijn dan voor overheden zoals gemeenten, bijvoorbeeld de zachtere 'sociale' doelen.^{9,10}

Vanwege het gebrek aan formele rapportages is het overzicht van effecten gebaseerd op de zelfrapportage door initiatieven in onze interviews. Van de reeds voldragen initiatieven zien we vooral sociale effecten. Diverse projecten helpen mensen met psychische of sociale problemen, met afstand tot de arbeidsmarkt en enkele reclasseringscliënten. Het gaat hierbij om een klein aantal cliënten die een bepaalde periode meehelpen en geholpen worden. Zo heeft de Kruidentuin volgens eigen zeggen tussen 2014 tot 2019 negen cliënten via de tuin aan een baan elders geholpen. Shelter in actie helpt dak- en thuislozen en draagt bij aan zelfrespect en zelfredzaamheid van deze doelgroep. Andere initiatieven, zoals de ecologische stadstuin, dragen volgens eigen zeggen vooral bij aan sociale cohesie in de buurt. In de categorie wonen hebben via Klosterhoaf en CPO Houbenstraat bewoners van 25 zorgwoningen en 6 levensloopbestendige woningen een veilige plek in de buurt gevonden, waardoor ze verbonden blijven met de eigen omgeving en de gemeenschap.

Vraag 3: Hoe ervaren initiatiefnemers de besluitvormingsprocessen rondom burgerinitiatieven?

Samenwerking

Om een initiatief van de grond te krijgen, is vaak veel overleg nodig met de gemeente. Deze contacten verlopen bij de helft van de initiatieven naar tevredenheid. De andere helft ervaart de samenwerking met de ambtenaren vooral in de beginfase als wat stroef. Initiatiefnemers hebben een idee, een ideaal, maar dat is vaak nog niet zo concreet. Dat vindt de gemeente lastig, zij wil het liefst een concreet plan met technische input, zoals tekeningen. In het geval van het CPO-initiatief Houbenstraat stelde de gemeente een projectleider beschikbaar om de initiatiefnemers te begeleiden bij de bestemmingsplanwijziging en de omgevingsvergunning. Sommige initiatieven hebben er begrip voor dat de gemeente ook randvoorwaarden heeft. Zij vinden het wel belangrijk dat de gemeente duidelijkheid geeft als een initiatief niet realistisch of haalbaar is en initiatiefnemers niet onnodig lang aan het lijntje houdt.

Bij de meeste initiatieven spelen ook wethouders een belangrijke rol. Ze worden vooral benaderd bij de start en als initiatieven problemen ervaren, bij formele procedures zoals het verkrijgen van een locatie, bestemmingsplanwijziging, omgevingsvergunning, de kosten die daarmee gepaard gaan of het verlengen van de subsidie. Daarbij moet in aanmerking worden genomen dat het de taak is van ambtenaren om na te gaan of een initiatief voldoet aan de formele regels en procedures. De indruk bestaat dat sommige ambtenaren daar flexibeler mee omgaan dan anderen. Dit kan bijvoorbeeld aan de haalbaarheid en inpasbaarheid van het initiatief liggen of aan de opstelling van de ambtenaar. Het huidige onderzoek geeft daar geen uitsluitsel over.

Sommige initiatiefnemers missen enthousiasme of waardering voor hun idee bij de ambtenaren. Initiatiefnemers steken er veel tijd in en het zou helpen als de gemeente laat blijken dat ze mee wil denken en ze kan ondersteunen. Het wordt door initiatiefnemers niet billijk gevonden dat zij de kosten voor bijvoorbeeld een omgevingsvergunning of huur voor een locatie moet betalen, als de gemeente met haar beleid burgerinitiatieven wil stimuleren. De wethouders zijn wel vaak enthousiast en gebruiken het initiatief soms om hun beleid uit te dragen in de media als voorbeeld van Venlo als groene of circulaire stad, of als voorbeeld van samenwerking met burgers in het kader van de Samenlevingsagenda. Een wethouder kan als 'ambassadeur' optreden, bijvoorbeeld door een initiatief onder de aandacht te brengen op sociale media. Dit werkt als aanbeveling en geeft initiatieven ook een zekere legitimiteit binnen de gemeente.⁴

De initiatiefnemers krijgen vaak te maken met verschillende afdelingen bij de gemeente, omdat deskundigen door de organisatie verspreid zitten. De ambtenaar die inhoudelijk betrokken is bij het initiatief is soms een ander dan degene waar het subsidieverzoek binnenkomt en die dat moet beoordelen. Dit is weliswaar een zorgvuldige werkwijze, maar het is soms lastig te volgen voor de initiatiefnemers. Andersom kosten de contacten met initiatiefnemers ook ambtenaren veel tijd. Volgens een ambtenaar is het vanwege beperkte interne capaciteit en middelen niet mogelijk om op elk initiatief in te gaan. Er is veel interne afstemming nodig met verschillende disciplines binnen de gemeente zoals vergunningverleners, planologen, stedenbouwkundigen etc. Deze deskundigen communiceren rechtstreeks met de initiatiefnemers, bijvoorbeeld over vergunningverlening.

De gemeente is soms nog zoekende naar haar rol bij initiatieven vanuit de samenleving: wat willen we dat inwoners zelf doen en waar willen we ze mee helpen? Soms ontbreekt het ook aan ervaring; het was bijvoorbeeld de eerste keer dat de gemeente met een CPO samenwerkte.

Spelregels en de weg vinden binnen de gemeente

De meeste onderzochte initiatieven voldoen uiteindelijk aan de spelregels van de gemeente. Zes initiatieven zijn afgerond, twee zijn nog lopend en één verloopt moeizaam. Bij het initiatief Tiny Villages waren vooral de formele spelregels de beperkende factor, zoals de ruimtelijke structuurvisie van de gemeente en de door gemeente afgewezen gewenste constructie via erfpacht. Hierbij is duidelijk sprake van een spanning tussen de democratisch vastgelegde randvoorwaarden bij het bouwen van nieuwe woningen en de wensen van een groep enthousiaste bewoners. Dit zijn discussies die vaker voorkomen bij burgerinitiatieven en die niet altijd gemakkelijk zijn op te lossen.¹¹

De consequenties van het Didam-arrest, dat gemeenten niet 'onderhands' gemeentelijk eigendom (zoals grond) mogen verkopen, zijn vooralsnog onduidelijk. Volgens sommige ambtenaren zou dat een grote beperking voor initiatieven, en daarmee voor de beleidsvrijheid van de gemeente, betekenen. Voor initiatieven uit de gemeenschap, die meestal weinig kapitaal ter beschikking hebben, zou het een extra drempel kunnen opleveren als ze moeten concurreren met financieel krachtigere partijen zoals projectontwikkelaars.

6.2 Overzicht van de belangrijkste bevindingen

Veel initiatieven

De inventarisatie heeft laten zien dat er veel burgerinitiatieven zijn in Venlo, vooral voor groen en zorg. En dit plaatje is zelfs nog niet compleet, want kleinere initiatieven (zonder bijvoorbeeld een website) en initiatieven die geheel onafhankelijk van de gemeente werken, zijn misschien niet allemaal achterhaald in dit onderzoek. Overigens is wel bekend uit ander onderzoek dat de meeste initiatieven op de een of andere manier een relatie aangaan met gemeenten, voor geld, grond of toestemming.⁴ Dat suggereert dat de meerderheid van de bestaande initiatieven in beeld is gebracht. Maar dat geldt niet voor initiatieven die in een vroegtijdig stadium zijn mislukt of afgehaakt.

Vaak positieve ervaringen

De ervaringen van de meeste initiatiefnemers zijn positief. Meestal weten mensen hoe ze binnen moeten komen bij de gemeente. Als initiatieven eenmaal 'erkend' zijn als interessant voor de gemeente, aansluitend bij de doelen, wordt veel medewerking verleend. Ambtenaren betrekken elkaar erbij en verwijzen door. Alhoewel er ook negatieve ervaringen zijn, zijn de meeste initiatieven positief over de samenwerking. Vanwege de onderzoeksopzet en tijdsduur van het project, hebben we niet een geheel representatief beeld van initiatieven kunnen schetsen. In hoeverre minder succesvolle initiatieven, of initiatieven die nooit als relevant zijn erkend door de gemeente, minder positieve ervaringen hebben, hebben we niet kunnen achterhalen.

Het belang van een netwerk om binnen te komen

De meeste initiatieven weten een ingang te vinden binnen de gemeente. De manier waarop, verschilt. Veel initiatiefnemers hebben al een netwerk binnen de gemeente vanuit werk of vanuit een eerder raadslidmaatschap. Vaak kennen initiatiefnemers al een wethouder, en dit is dan een goede manier om binnen te komen. Het hebben van goede contacten bij de gemeente blijkt dus belangrijk, en daarmee waarschijnlijk ook om uiteindelijk iets voor elkaar te krijgen. Hierbij moeten initiatiefnemers voldoende kennis van het gemeentelijk apparaat, ervaring en moed hebben. Ook de contacten met andere organisaties blijken vaak via mensen te lopen die initiatiefnemers al kennen, bijvoorbeeld de directeur van een school. Dit belang van een netwerk en van kennis over de gemeentelijke organisatie kan een drempel zijn voor initiatiefnemers en kan daarmee ongelijkheid veroorzaken tussen burgers. Bekend is dat hoger opgeleiden en Nederlanders zonder migratieachtergrond meer van dergelijk 'sociaal kapitaal' hebben dat nodig is om initiatieven succesvol te laten zijn.¹² Verschillende gemeenten experimenteren de laatste tijd met een speciaal loket voor initiatieven, waar ze gemakkelijk binnen kunnen komen. Een van de respondenten suggereerde dat een ambtelijk ondersteuner/begeleider in de voorbereiding van een concrete aanvraag voor een project een wenselijke aanvulling zou kunnen zijn.

Afstemming van doelen verloopt meestal soepel

De meeste doelen van de succesvolle initiatieven passen goed in het gemeentelijk beleid rondom wonen, groen, zorg of leefbaarheid. Er is in de praktijk nauwelijks overleg over de doelen als een initiatief aanklopt, maar min of meer impliciet wordt hier wel rekening mee gehouden. Als het gaat om subsidies zijn de regels om de subsidie te verkrijgen, leidend. Als subsidie toegekend wordt uit de sociale basis betekent dit bijvoorbeeld dat het initiatief daarmee ook voldoet aan doelen die met die subsidie beoogd worden. De doelen van zowel gemeente als initiatieven zijn meestal vrij algemeen, bijvoorbeeld: bijdragen aan sociale cohesie, biodiversiteit etc.

Consistentie in beleid

De indruk bestaat dat de beoordeling en ondersteuning van initiatieven door de gemeente op ad-hocbasis plaatsvindt. Er is (voor zover bekend) weinig beleid dat structuur brengt in hoe initiatieven worden beoordeeld (afgezien van een algemeen 'passend binnen de doelen van de gemeente'), wie de initiatieven ondersteunt en in welke mate, en wie wel en wie geen subsidie krijgt. Op basis van de beperkte scope van het onderzoek kan niet met zekerheid worden vastgesteld of dit tot ongelijke behandeling leidt of niet.

Effecten van de initiatieven

De effecten van veel initiatieven zijn nog niet bekend, omdat ze vaak nog in de opstartfase zitten. Wel zien we dat veel initiatieven zich richten op sociale effecten, ook de 'groene' initiatieven. De gemeente vraagt meestal niet om formele rapportages, mogelijk ook omdat zulke rapportages veel tijd en energie kosten van initiatieven. Voor transparantie zijn elders ook andere vormen van 'rapportage' ontwikkeld, via bijvoorbeeld storytelling op websites of speciale avonden. Hierbij moet in het oog worden gehouden dat voor initiatieven vaak andere effecten belangrijk zijn dan voor overheden zoals gemeenten, bijvoorbeeld de zachtere 'sociale' doelen.^{9,10}

Continuïteit is een uitdaging

Het verkrijgen van subsidie voor de opstartfase is voor de ondersteunde initiatieven over het algemeen niet heel moeilijk gebleken. Vaak worden ook meerdere subsidies op elkaar/achter elkaar gestapeld, komend uit verschillende budgetten en verschillende domeinen. De gemeente lijkt in deze fase ook flexibel met budgetten om te gaan. Na een of enkele jaren incidentele subsidies worden deze vaak afgebouwd. Het verkrijgen van langdurige subsidie voor reguliere bedrijfsvoering voor projecten die al langer lopen maar geen structurele inkomsten hebben (bijvoorbeeld voor begeleiding daklozen), blijkt lastiger. Ook dan zie je vooral stapeling van incidentele subsidies. Bekend is dat veel financiering, zowel van gemeenten als van fondsen, beschikbaar is voor de opstartfase. Iedereen wil 'innoveren'. Maar voor de lange termijn is het vaak moeilijk om financiering te vinden, terwijl die toch vaak nodig is.¹³ Dit bedreigt de continuïteit van initiatieven.^{14,15}

Literatuur

1. Van der Steen, M., et al., Pop-up publieke waarde. Overheidssturing in de context van maatschappelijke zelforganisatie. Vol. Den Haag. 2013: NSOB.
2. Arts, B., P. Leroy, and J. Van Tatenhove, Political modernisation and policy arrangements: A framework for understanding environmental policy change. *Public organization review*, 2006. **6**(2): p. 93-106.
3. Lawrence, A., et al., Urban forest governance: Towards a framework for comparing approaches. *Urban Forestry and Urban Greening*, 2013. **12**(4): p. 464-473.
4. Mattijssen, T., et al., De betekenis van groene burgerinitiatieven. Analyse van kenmerken en effecten van 264 initiatieven in Nederland. WOT Rapport xxx. 2016, WOT Natuur en Milieu: Wageningen.
5. Van Dam, R., et al., Case studies van energiek natuurbeleid. 2016, WOT: Wageningen.
6. Vullings, L.A.E., et al., Monitoring van groene burgerinitiatieven: analyse van de resultaten van een pilot en nulmeting in vier gemeenten. 2018, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu: Wageningen.
7. Buijs, A.E., et al., Burgers voor natuur: hoe burgers bijdragen aan een transitie naar een natuurinclusieve samenleving. 2019, Wageningen Environmental Research: Wageningen.
8. Movisie, <https://www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2021-04/Infographic%20Monitor%20Zorgzame%20Gemeenschappen%202020%20deel%202.pdf>. 2021.
9. Buijs, A.E., T. Mattijssen, and B. Elands, De betekenis van groene burgerinitiatieven voor het natuurbeheer. *Landschap*, 2016.
10. van Dam, R., I. Salverda, and R. During, Strategies of citizens' initiatives in the Netherlands: connecting people and institutions. *Critical Policy Studies*, 2014: p. in press.
11. Salverda, I.E., M. Pleijte, and R.I.v. Dam, Meervoudige democratie. Meer ruimte voor burgerinitiatieven in het natuurdomein. 2014, Wageningen: Alterra Wageningen UR.
12. de Groot, M., et al., Drijfveren, sociaal kapitaal en strategie van collectieve burgeracties tegen grote landschappelijke ingrepen. *Rapporten / Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu*;117. 2012, Wageningen: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu.
13. Bouwma, I., et al., Provinciaal beleid voor maatschappelijke betrokkenheid bij natuur - het beleid nader bekeken in 8 casussen: achtergrondstudie bij de Tweede Lerende Evaluatie Natuurpact. 2020, Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu: Wageningen.
14. Mattijssen, T.J.M., et al., The long-term prospects of citizens managing urban green space: From place making to place-keeping? *Urban Forestry and Urban Greening*, 2017. **26**: p. 78-84.
15. de Wilde, M., M. Hurenkamp, and E. Tonkens, Flexible relations, frail contacts and failing demands: How community groups and local institutions interact in local governance in the Netherlands. *Urban Studies*, 2014. **51**(16): p. 3365-3382.

Bijlage 1 E-mail t.b.v. inventarisatie initiatieven

Onderwerp: Onderzoek Burgerinitiatieven – inventarisatie

Bericht voor ambtenaren die uitgenodigd zijn voor kick-off op 20 december

Betreft: **Inventarisatie grotere ongevraagde burgerinitiatieven bij gemeente Venlo**

Bijlagen: presentatie kick-off onderzoek rekenkamer en Excelfile (t.b.v. inventarisatie)

Beste mensen,

De rekenkamer Venlo is een onderzoek gestart naar burgerinitiatieven. Er is tot nu toe weinig zicht op welke initiatieven er zijn, wat de effecten zijn, hoe de gemeente hiermee omgaat en hoe burgers dat ervaren. Wat gaat goed en wat kan beter? Inzicht in de samenwerking tussen betrokkenen, de gemeente en burgerinitiatieven kan de effectiviteit vergroten en bijdragen aan de tevredenheid van burgers.

1. In het kader van dit onderzoek is de rekenkamer allereerst **op zoek naar beleidsuitgangspunten en beleidsdocumenten die betrekking hebben op het alles wat te maken heeft met burgerinitiatieven**. Tot op heden zijn slechts enkele documenten achterhaald. U kunt ons hierbij vast helpen. Lever ons de gevraagde informatie of laat ons weten waar we iets kunnen vinden.

Hieronder vindt u informatie van de onderzoekers over het onderzoek. Om u meer duidelijkheid te geven, is de presentatie van de kick-offbijeenkomst als bijlage meegestuurd. Ook de onderzoekers hebben concrete vragen aan u.

Inventarisatie onderzoekers

Op 20 december 2021 was de kick-off van het onderzoek naar burgerinitiatieven. Zoals aangekondigd, start het onderzoek met een inventarisatie van deze initiatieven. De eerste stap is om na te gaan wat hierover bij u bekend is. Daarom ontvangt u deze mail.

2. Voor deze inventarisatie zijn we op zoek naar **grotere, ongevraagde burgerinitiatieven in de periode 2017-2021**. Het gaat om initiatieven over 1) groen en natuur 2) wonen en 3) zorg.

Onder burgerinitiatieven verstaan we *initiatieven waarbij burgers of burgergroepen de initiatiefnemer zijn van projecten voor het initiëren, verbeteren, en/of beheren van de woon- en leefomgeving van mensen, waarbij geen economische doelen worden nagestreefd en waarbij het initiatief geen onderdeel is van een grotere, professionele organisatie.*

De praktijk leert dat er een grijs gebied bestaat over wanneer een initiatief echt een burgerinitiatief is. Daarom hanteren we een aantal vuistregels:

- Door én voor burgers.
- Over concrete maatschappelijke uitdagingen op het gebied van groen, zorg of wonen.
- Met een lokaal karakter.
- Gebaseerd op betrokkenheid en wederkerigheid.

Initiatieven die contact hebben gezocht met de gemeente, maar waar uiteindelijk geen financiering of andere vorm van samenwerking uit is ontstaan, willen we graag ook opnemen in de inventarisatie.

We zijn NIET op zoek naar burgerinitiatieven die een beroep hebben gedaan op het SAM-fonds of Buurtbudget.

Als u een of meerder initiatieven kent die aan bovenstaande omschrijving voldoen, zouden we graag meer informatie over het initiatief ontvangen, zoals naam, initiatiefnemers, thema, locatie, jaar. Daarom verzoeken wij u de meegestuurde Excelsheet zo compleet mogelijk in te vullen. Kent u collega's die ook wat bij zouden kunnen dragen, laat dat aan ons weten of stuur deze mail door.

We zouden het zeer op prijs stellen als u bijgevoegde file **voor 10 januari** kunt terugsturen. Ook als u geen dergelijke initiatieven kent, horen we dat graag.

Terugsturen van de informatie kunt u doen via xx. Zij zorgt dat het bij de onderzoekers en de rekenkamer komt. Alvast vriendelijk bedankt voor uw medewerking. Voor vragen kunt u terecht bij Tineke, Resy of Paul.

Namens de rekenkamer

Bijlage 2 Vragenlijsten

Vragen aan initiatiefnemer over initiatief xx

Actoren

Hoeveel burgers zijn actief betrokken?

Wat zijn de belangrijkste partijen voor het initiatief (overheden, TBO's, bedrijfsleven, ngo's).

Welke rol speelt de gemeente in dit netwerk van partijen?

Met welke afdelingen/loketten binnen de gemeente heeft het initiatief te maken gehad?

Hoe ging dat? Positieve en negatieve ervaringen.

Hulpbronnen

Welke hulpbronnen bleken belangrijk (geld, (subsidies, fondsen, donaties) ruimte, kennis, netwerk).

Welke ontbraken?

Rol gemeente bij het leveren van hulpbronnen.

Hulp van gemeente bij het vinden van weg binnen gemeente en subsidieregels?

Hoe ging dat om bijdrage van gemeente te krijgen?

Spelregels

Voldeed het initiatief aan de geldende regels?

Was er ruimte binnen de regels en is dat benut?

Flexibiliteit gemeente binnen de geldende regels?

Is er sprake van externe formalisering (stichting, contract).

Visies en doelen

Wat zijn de visies en doelen¹ van het initiatief?

¹ Bijv. doelen op het gebied van ecologie en natuurbescherming, cultuurhistorie en landschap, gebruik en recreatie, voedsel, bewustwording en educatie, betrokkenheid, sociale cohesie, gezondheid, zorg, welzijn, economie.

Vragen aan gemeente over initiatief xx

Actoren

Wat was uw rol bij het initiatief? Hoe stond u er tegenover?

Hoe is het contact tot stand gekomen en hoe ging dat? Wat was makkelijk/moeilijk?

Met welke partijen had de gemeente te maken bij het initiatief?

Welke rol speelt de gemeente in dit netwerk van partijen?

Hulpbronnen

Wat was de rol van de gemeente bij het leveren van hulpbronnen (subsidies, grond, kennis)?

Wat heeft de gemeente bijgedragen (grond, geld, materialen, materieel, kennis?) Hoe ging dat om die bijdrage los te krijgen?

Welke ontbraken?

Spelregels

Welke voorwaarden stelden jullie als gemeente aan het initiatief?

Voldeed het initiatief aan de geldende regels?

Was er een wijziging van het bestemmingsplan nodig? En heeft de gemeente dat gedaan?

Waren de regels een beperking, en zo ja, kan de gemeente flexibel opereren binnen de geldende regels?

Tegen welke belemmeringen liep u zelf aan binnen de gemeente (samenwerking tussen afdelingen/ samenwerking tussen wethouders, raadsleden/ambtenaren)? Ziet u daar oplossingen voor?

Visies en doelen

In hoeverre vindt u dat dit initiatief bijdraagt aan de beleidsdoelen/de beleidsvisie van de gemeente en aan welke doelen?

Is daar overleg over geweest en zijn doelen evt. aangepast?

Indien ja: waarom/was dat nodig bijv. om aanspraak te kunnen maken op gemeentelijke ondersteuning?

Effecten

Welke overlappen voor je gevoel met doelen van gemeente en welke niet/minder?

Is daar overleg over geweest en zijn doelen evt. aangepast?

Indien ja: waarom/was dat nodig aanspraak te kunnen maken op gemeentelijke ondersteuning

Activiteiten

Welke activiteiten zijn ondernomen om doelen te bereiken?

Effecten

Kunt u aangeven wat de effect(en) zijn van initiatief A. op hoofddoelen (groen, zorg, wonen) en B. op nevendoelelen (doelen op andere beleidsterreinen, bijv. sociale cohesie, speelgelegenheid voor kinderen, verminderen van eenzaamheid)?

Overig

Bijlage 3 Overzicht van geïnventariseerde initiatieven

Burgerinitiatieven Groen

1. Voedselbos Velden.
2. Herenboeren Venlo.
3. Ecologische stadstuin.
4. Stadstuinderij Venlo.
5. Speel- en beweegplein op het schoolplein van basisschool de Wegwijzer in Lomm.
6. Stichting 't Zilvermeertje.
7. Smokkelpad.
8. Burgerbos Belfeld.
9. Vlindertuin Vlinderhaaf Belveld.
10. Burgemeester Burgerpark.
11. Buitenbad Blerick.
12. Klimaatakkoord Blerick.
13. Samenstroom energie coöperatie.

Burgerinitiatieven Zorg

14. Klosterhoaf Arcen
(soortgelijke initiatieven in planvorming en/of vergunningsfase in Belveld, Steyl (zie sheet Wonen), Velden (zie hieronder), Tegelen, Venlo Noord (zie sheet Wonen).
15. Zorgcentrum Velden.
16. Belfeld ver-Bindt.
17. Stichting 't Zilvermeertje.
18. Samenwerkingsverband Eén tegen eenzaamheid.
19. Zorg om Naasten.
20. Kruidentuin Tegelen.
21. Shelter in actie.
22. Afasiacentrum Noord-Limburg.
23. Open huiskamer in de Diaconie van de Federatie Parochies VenloStad.
24. Straelend schoon.

Burgerinitiatieven Wonen

25. Initiatiefgroep Tiny Villages Venlo.
26. Sociale woningen Venlo Noord-Oost.
27. CPO Burgemeester Houbenstraat.
28. Wonen boven Winkels.
29. CPO Mgr. Zwijsenstraat.
30. CPO's ouderen.

Water

1. Zelfsluitende waterkering Arcen.
2. Hertogbroek.
3. Intentieverklaring en inrichtingsvoorstel Laerbroeck.
4. Manifest Vierwaarden (Velden).
5. Evaluatierapport hoogwater juli 2021 Velden.
6. Evaluatierapport hoogwater juli 2021 Arcen.

Bijlage 4 Verslag van de workshop

Op 12 april 2022 heeft de rekenkamer Venlo met de onderzoekers een workshop georganiseerd over de resultaten van het onderzoek. Hierbij waren aanwezig: 7 vertegenwoordigers van de onderzochte initiatieven, 6 ambtenaren van de gemeente Venlo, 2 onderzoekers en 6 vertegenwoordigers van de rekenkamer Venlo. Tijdens de workshop zijn de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Daarna is aan de hand van een aantal thema's (zie hieronder) met de aanwezigen gediscussieerd. De workshop werd georganiseerd en geleid door de rekenkamer Venlo.

1. De rekenkamer legt uit waarom dit onderwerp is gekozen, hoe het onderzoek is opgestart en wat de procedures zijn met betrekking tot rekenkameronderzoek.
2. De onderzoekers hebben een presentatie voorbereid over hun bevindingen. De uitleg gaat vooral over de wijze waarop het onderzoek is aangepakt en uitgevoerd en wat het beeld is dat de onderzoekers hebben gekregen aan de hand van interviews met initiatiefnemers (9 cases) en betrokken ambtenaren.
3. Naar aanleiding van de gepresenteerde bevindingen is een aantal thema's besproken met de aanwezigen.

Het algemene beeld is positief, de effecten zijn niet altijd duidelijk, omdat een aantal initiatieven van recente datum zijn, er is in de meeste gevallen geen sprake van een vorm van formele verantwoording, de effecten lijken vooral sociaal, maar moeilijk meetbaar. Het helpt wanneer er relaties zijn met politiek en/of de organisatie (ambtenaren). Het met elkaar delen en bespreken van ervaringen wordt als zeer positief ervaren en is misschien voor herhaling vatbaar. Een kanttekening bij het onderzoek is dat het om initiatieven gaat waar initiatiefnemers en gemeente contact met elkaar hebben. Initiatieven die er misschien wel zijn, maar onbekend blijven bij de gemeente of op internet zijn niet in beeld. Dat geldt ook voor initiatieven die om welke reden dan ook niet tot uitvoering zijn gekomen.

Thema 1: Toegankelijkheid

In de gemeente Venlo is geen sprake van een soort van loket voor burgerinitiatieven en de gemeente communiceert hierover niet actief. In Tilburg is er wel sprake van een soort loket voor burgers die iets willen doen. Zo'n loket kan helpen, maar is niet voldoende. In de praktijk blijken wijkmanagers/stadsdeelmanagers een belangrijke rol te spelen bij initiatieven van bewoners. Vanuit het perspectief van burgerinitiatieven noemen gesprekspartners drie taken voor de wijkmanagers: – zij zijn een vraagbaak voor bewoners – kunnen adviseren over de aanpak – en wijzen de weg naar/binnen de gemeentelijke organisatie. Ook de dorps- en wijkraden zijn hierbij van belang, omdat die vaak ook relaties met de ambtelijke organisatie hebben. Nadeel bij de wijkmanagers is wel het grote aantal personele wisselingen. Het enthousiasme van de initiatiefnemers dient zeker in het begin ondersteund te worden en op peil te blijven. De grootste vraagstukken spelen immers in het begin. Ambtenaren en initiatiefnemers zijn redelijk positief over hun ervaringen.

Thema 2: Grenzen, regels, belemmeringen

Er is niet altijd sprake van een gladde weg die afgelegd wordt. Zeker bij bouw-gerelateerde projecten gaat er een hele tijd overheen voordat er uiteindelijk iets gerealiseerd kan worden. Dat geldt in het bijzonder wanneer beschikbaarheid van locaties en ruimtelijke inpassing in het geding zijn. Het is de vraag of betrokkenen het enthousiasme zo lang vast kunnen houden. In veel gevallen is er ook (veel) geld nodig en daarmee ook externe partners. De bestaande richtlijnen en regels worden niet altijd als stimulerend ervaren.

Thema 3: Besluitvorming binnen de gemeente

Het is voor de ambtenaren/de organisatie in veel gevallen nog zoeken naar hoe om te gaan met initiatieven. Voor initiatiefnemers (en ook voor ambtenaren) is het van belang van het begin af aan duidelijk te zijn, o.a. over regels – kansen – risico's – tijdspad. Het kan burgers helpen ze te adviseren over welke zaken (en mensen) vooral belangrijk zijn voor een bepaald project – juridisch (aansprakelijkheid) – formeel – informeel – financieel en (eerst) geregeld moeten worden. In alle gevallen moet de communicatie altijd duidelijk, helder en ook eerlijk zijn.

Thema 4: Externe factoren, externe partijen, continuïteit.

Bij een aantal projecten zijn/moeten externe partijen betrokken worden – woningbouwverenigingen – projectontwikkelaars – financiers. Externen hebben in veel gevallen ook eigen regels en voorwaarden waar de gemeente geen of nauwelijks invloed op uit kan oefenen. Het kost wel altijd extra tijd.

Voor de continuïteit van projecten die zijn opgestart is, afhankelijk van het soort project, soms geld nodig, soms alleen betrokken burgers. De gemeente geeft geen geld voor de structurele kosten op de langere termijn en subsidies zijn in de meeste gevallen alleen in de opstartfase beschikbaar. De gemeente kan volgens de gesprekspartners bijdragen aan de continuïteit van projecten door middel van meer algemeen beleid, het stimuleren van samenwerking en het tonen van belangstelling.

Rekenkamer Venlo, 21 april 2022

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AA Wageningen
T 0317 48 07 00
wur.nl/environmental-research

Wageningen Environmental Research
Rapport 3171
ISSN 1566-7197

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 6.800 medewerkers (6.000 fte) en 12.900 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

To explore
the potential
of nature to
improve the
quality of life

Wageningen Environmental Research
Postbus 47
6700 AB Wageningen
T 0317 48 07 00
wur.nl/environmental-research

Rapport 3171
ISSN 1566-7197

De missie van Wageningen University & Research is 'To explore the potential of nature to improve the quality of life'. Binnen Wageningen University & Research bundelen Wageningen University en gespecialiseerde onderzoeksinstituten van Stichting Wageningen Research hun krachten om bij te dragen aan de oplossing van belangrijke vragen in het domein van gezonde voeding en leefomgeving. Met ongeveer 30 vestigingen, 7.200 medewerkers (6.400 fte) en 13.200 studenten behoort Wageningen University & Research wereldwijd tot de aansprekende kennisinstellingen binnen haar domein. De integrale benadering van de vraagstukken en de samenwerking tussen verschillende disciplines vormen het hart van de unieke Wageningen aanpak.

